

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Julie Kadlecová, DiS.

Možnosti školy a lokální komunity v systému

prevence delikventního chování mládeže

The possibilities of school and local community in the system

of prevention deliquent behaviour tean-agers.

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Doc. PhDr. Jaroslavu Koťovi za vstřícný přístup, odborné vedení a věcná doporučení při zpracování diplomové práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím pramenů a literatury uvedené v seznamu.

V Praze dne 17. 6. 2014

Julie Kadlecová

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou prevence delikventního chování mládeže v České republice. Teoretické základy tvoří charakteristika jedince v období dospívání a popis systému prevence delikventního chování mládeže.

Část věnovaná období dospívání popisuje jedince ve věku 15-18let, charakterizuje jeho psychologická a vývojová specifika. Pozornost je věnována i příčinám delikventního chování mládeže.

Část věnovaná prevenci vysvětluje teoretické základy, na kterých je vytvořen systém prevence v České republice. Diplomová práce celý systém popisuje a poukazuje na spojitost a provázanost mezi jednotlivými články celého systému. Zvláštní pozornost je věnována prevenci na úrovni školy a lokální komunity.

Empirická část je věnována zjišťování názorů a postojů respondentů na oblast prevence. Ke zjišťování je použito dvou metod kvalitativního výzkumu - dotazníkového šetření a brainstormingu.

Klíčová slova

mládež, adolescence, delikvence, prevence, státní instituce, nestátní instituce, škola, místní lokalita, streetwork, nízkoprahové zařízení, dotazník, brainstorming

Abstract

This thesis deals with the prevention of youth delinquency in the Czech Republic. The theoretical basis is characteristic of individual in adolescence and system description prevention of youth delinquency.

The section devoted to adolescence describes individuals aged 15-18years, describes the psychological and developmental characteristics. An Attention is paid to the causes of youth delinquency.

The prevention part explains the theoretical foundations on which is a system of prevention in the Czech Republic. This thesis describes the system and highlights the continuity and consistency between the elements of the system. Special attention is given to prevention at the school and local community.

The empirical part is devoted to identifying the opinions and attitudes of the respondents in the area of prevention. The survey used two methods of qualitative research - questionnaires and brainstorming.

Keywords

youth, adolescence, delinquency, prevention, public institutions, private institutions, schools, local location, street work, Ide – threshold institution, interview, brainstorming

Obsah

Úvod	8
1. Vymezení osobnosti mládeže	10
1.1 Mládež a adolescence	10
1.2 Úkoly adolescence	12
1.3 Identifikace v adolescenci, krize identity	13
1.4 Delikventní mládež	16
1.5 Zdravé a rizikové chování mládeže	17
2. Morbidita mládeže	21
2.1 Faktory ovlivňující vznik syndromu rizikového chování dospívajících	23
3. Prevence delikventního chování mládeže	24
3.1 Faktory, které podporují vznik delikventního chování	25
3.1.1 Biologické a psychologické faktory	25
3.1.2 Sociální faktory	28
3.2 Teoretický rámec prevence kriminality a delikvence	30
3.3 Systém organizace prevence kriminality a delikvence v ČR	33
3.3.1 Prevence na úrovni státu	34
3.3.2 Prevence na úrovni kraje	36
3.3.3 Prevence na místní (lokální) úrovni	37
3.3.3.1 Spolupráce se školskými zařízeními	40
3.3.3.2 Místní lokalita Jirkov	41
3.3.3.2.1 Jirkov - geografické hledisko	41
3.3.3.2.2 Jirkov - demografické hledisko	42
3.3.3.2.3 Jirkov - sociálně vyloučené lokality.....	42

3.3.3.2.4 Jirkov - nezaměstnanost	44
3.3.3.2.5 Jirkov - kriminalita	44
3.3.3.2.6 Jirkov - vzdělání a volný čas	45
3.3.3.2.7 Jirkov - poskytovatelé služeb	46
3.3.3.2.8 Jirkov - SWOT analýza	46
3.3.4 Prevence na úrovni škol	48
3.3.4.1 Personální zajištění prevence na školách	52
3.3.4.2 Materiální zabezpečení prevence na školách	53
3.3.4.3 Primární prevence v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů	54
3.3.4.4 Volnočasové aktivity školy	55
3.3.4.5 Střední škola technická, gastronomická a automobilní Chomutov	56
3.3.4.5.1 Minimální preventivní program školy	56
4. Státní a nestátní instituce	
v systému prevence kriminality a delikvence	60
4.1 Státní instituce	60
4.2 Nestátní instituce	61
4.2.1 Streetwork a nízkoprahová zařízení	62
5. Empirický výzkum	64
5.1 Cíle empirického výzkumu	64
5.2 Výběr respondentů	64
5.3 Výzkumná strategie	65
5.3.1 Typy výzkumů	65
5.3.2 Dotazník	67
5.3.2.1 Konstrukce dotazníku	67
5.3.2.2 Zpracování dotazníkového šetření	70

5.3.2.3 Závěr dotazníkového šetření	89
5.3.3 Brainstorming	89
5.3.3.1 Cíle brainstormingu	90
5.3.3.2 Výběr skupiny	90
5.3.3.3 Realizace brainstormingu	91
5.3.3.4 Závěr brainstormingu	92
Závěr	93
Použité zdroje	98
Přílohy	100

Úvod

Téma diplomové práce **Možnosti školy a lokální komunity v systému prevence delikventního chování mládeže** jsem si nevybrala náhodou. Již 14 let pracuji jako učitelka ve škole s dlouhým názvem - *Střední škola technická, gastronomická a automobilní Chomutov*. Škola funguje jako jeden právní subjekt a je výsledkem optimalizace škol v Ústeckém kraji. Vznikla sloučením tří středních škol v okrese Chomutov. Delikventní chování a prevence je velkým úkolem právě pro školy a školská zařízení.

První část své práce věnuji **osobnosti mládeže**. Pokud chceme mládež sledovat a hodnotit její chování ve společnosti, pokud chceme postavit určité druhy jejího chování jako společensky nepřipustné a pokud toto chování hodnotíme jako chování, které může ohrožovat i je samé, musíme si nejprve položit otázku - kdo je vlastně mládež? Charakteristikou mládeže se v první části práce zabývám z pohledu vývojového a psychologického. Je důležité pochopit, jaký je jedinec v období dospívání, jak přemýšlí a co všechno může jeho další vývoj ovlivnit. Je potřebné definovat, co je zdravé chování a co je chování delikventní.

Druhá část mé práce je věnována **delikventnímu chování**. Analyzuje faktory, které se podílejí na vzniku delikventního chování. Protože delikventní chování hodnotíme jako společensky nepřipustné, je třeba orientovat se v systému, který má delikventnímu chování zabránit. Druhá část diplomové práce je věnována celému systému, který se delikventním chováním zabývá na jednotlivých úrovních - na úrovni státu, úrovni krajů a obcí. Dalším subjektem, který s delikventním chováním mládeže přichází do styku přímo a v konkrétních případech, je škola.

Systém České republiky v oblasti prevence není jen systémem v režii státní správy. Celý systém je podporován i mnoha organizacemi z oblasti nestátní. Věnuji se proto ve své práci také těmto organizacím. Jejich činnost je velmi rozmanitá, má obsáhnout velké množství rizikových faktorů podílejících se na vzniku rizikového chování mládeže. Jejich činnost má proto také charakter preventivní.

Poslední, **třetí část** mé práce má **empirický charakter**. Na základě dotazníkového šetření se pokusím zjistit, **jaký je názor žáků na oblast prevence na dvou úrovních - na úrovni školy a na úrovni místní lokality**.

Tento hlavní cíl empirické části má několik **dílčích cílů**.

Prvním z nich je zjištění, **jaké faktory z pohledu žáků mohou ovlivnit úspěšnost preventivních programů v rámci školy**.

Druhým dílčím cílem je zjištění, **jaké možnosti v oblasti využití volného času na úrovni školy a na úrovni lokální komunity mládež vnímá**.

Třetím dílčím cílem je zjištění názoru žáků na to, **jaký vliv mají volnočasové aktivity na vznik patologického chování**.

Čtvrtým dílčím cílem je **zjištění názorů a postojů žáků k otázkám z oblasti prevence**.

Problém delikventního chování mládeže prorůstá všemi skupinami žáků (věkovými, skupinami dle pohlaví, zájmovými apod.). Jedná se o problém, který nemá pouze rozměry problematiky rodiny nebo školy, ale jedná se o problém celospolečenský. Statistická šetření ukazují, že stále více dětí a mladých lidí se chová nekonformně. Objevuje se kriminalita stále mladších dětí, narůstá mezi nimi násilí spolu s ostatními druhy delikventního chování. Je proto velmi důležité zaměřit se na prevenci - tedy předcházení těmto skutečnostem. Tento úkol je naším závazkem vůči dorůstající generaci. Vždyť jsou to naše děti a chceme, aby žili svůj život kvalitně, v bezpečí a aby zažívali co nejvíce pocitu štěstí a lásky.

Myslím si, že pokud chceme zamezit delikventnímu chování mládeže, musíme na základě zkušeností systematicky a uvědoměle na mládež působit. Musíme se snažit podchytit už první projevy patologického chování mládeže a zaměřit se především na primární prevenci. K tomu všemu je potřeba koordinace a kooperace všech subjektů, které mohou prevenci realizovat, a zařadit preventivní, ale i represivní působení vůči mládeži mezi hlavní cíle státní politiky.

1. Vymezení osobnosti mládeže

Pokud chceme hovořit o tématech, která se týkají mládeže, jejího chování, a pokud chceme její chování formovat, měli bychom si nejprve odpovědět na otázku, kdo je to vlastně mládež.

Na tuto otázku bychom si měli odpovědět z toho nejjobecnějšího pohledu. Mládež, tedy mladý člověk je především osobnost. Osobnost je potom definována z různých hledisek. Filozoficky lze osobnost definovat jako představitele lidského rodu, sociologicky jako představitele určité sociální skupiny, z hlediska psychologie jako konkrétního jedince.

Osobnost lze také charakterizovat jako jakéhokoli člověka, který vykonává nějakou činnost, nějakým způsobem se chová, také si uvědomuje sama sebe. Osobnost je složitý systém, ve kterém je obsaženo mnoho složek (například temperament, charakter a mnohé další). Je také vždy spjata s určitým prostředím, ve kterém probíhá její vývoj.

Konkrétně potom různé vědy osobnost zkoumají - zkoumají její vývoj v čase. Tyto časové úseky mohou být kratší, jen v délce lidského života, nebo dlouhé - osobnost se zkoumá mezigeneračně.

1.1 Mládež a adolescence

Pro potřeby této práce je ale důležité vymezit osobnost určitého věku. Je proto nutné vymezit pojem mládež.

V současné době neexistuje univerzální a jednotná definice mládeže. Záleží na tom, pro jaké potřeby je toto označení používáno. U různých autorů se proto setkáváme s různými definicemi mládeže. Často se v odborné literatuře setkáváme s termíny „mládež“ a „adolescence“. Označení „adolescenti“ používá psychologie a označuje především vývojové období. Pojem „mládež“ je používán spíše v sociologii a pedagogice. Většinou má přímou souvislost s určitou skupinou lidí. Macek (1999) ještě poukazuje na skutečnost, že oba z používaných termínů jsou v českém jazyce volně zaměňovány, i když jsou vymezeny odlišnými konotacemi.

Pro potřeby mé práce bude účelné vymezit adolescenci z časového hlediska. Macek (1999) uvádí jako adolescentní období od 15 do 20 (22) let. Začátek tohoto období je spjat s biologickou stránkou osobnosti. V tomto úseku adolescence je ukončen tělesný růst a osobnost bývá plně reprodukčně zralá. Mackova periodizace se opírá o předpoklad, že adolescence je celé období mezi dětstvím a dospělostí. Toto pojetí pochází z amerického kontinentu a stále častěji je používáno i v Evropě.

Macek koncepčně definuje dospívání a mládí jako etapu, která je vnitřně diferencovaná na tři fáze:

- 1) fáze **časně** adolescence (10/11-13 let),
- 2) fáze **střední** adolescence (14-16 let),
- 3) fáze **pozdní** adolescence (17-20 let).

Z hlediska sociologického je možné použití vymezení adolescence ve Velkém sociologickém slovníku (1996, s. 635):

„Termín mládež označuje buď nepřesně ohraničenou věkovou skupinu, nebo sociální kategorii vymezenou specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky. Příslušníky mládeže spojuje to, že se nalézají ve stejném životním cyklu nazývaném mládí a že jsou stejnou generací.“

Tato definice vymezuje pojem mládež z velmi širokého hlediska. Vymezuje znaky, kterými se mládež odlišuje od ostatních skupin - tedy charakterizuje mládež jako soubor osobností (pojem osobnost jsme si vymezili na počátku této kapitoly) a tuto osobnost umísťuje do stejného životního cyklu.

Protože se má práce věnuje určitému druhu chování mládeže, který je z hlediska společnosti nepřijatelný, vymezíme si pojem mládež ještě z hlediska kriminologického.

Kriminologie připisuje obecné definici mládeže ještě trestní odpovědnost (Zoubková, 2002).

Pojem mládež zahrnuje:

- 1) **děti**, které nejsou z hlediska věku trestně odpovědné,
- 2) **mladistvé** - věková skupina 15-18 let,
- 3) **mladé dospělé** - věková skupina 18-21 (24) let.

Zoubková (2002) uvádí, že horní hranice věkové kategorie „mladí dospělí“ není chápána jednotně. Tato hranice je velmi volná a bývá za ni považován věk 21, 24 i 30 let.

Policie České republiky rozlišuje pouze dvě věkové skupiny - děti a mladistvé.

V § 2 zákona č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže jsou uvedeny pouze dvě skupiny - děti mladší patnácti let a mladiství. Dítě mladší patnácti let tento zákon definuje jako osobu, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok. Mladistvý je dle tohoto zákona ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý a nepřekročil osmnáctý rok.

Pro účely mé práce budu pod pojmem mládež používat vymezení zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V rámci této skupiny budu uvádět také děti mladší patnácti let.

1.2 Úkoly adolescence

V adolescenci se mladý člověk musí vypořádat s mnoha úkoly, které uspořádal Macek (2003, s. 17):

- přijetí vlastního těla, fyzických změn včetně pohlavní zralosti a pohlavní role,
- kognitivní komplexita, flexibilita a abstraktní myšlení - schopnost aplikovat intelektový potenciál v běžné každodenní činnosti,
- uplatnění emocionálního a kognitivního potenciálu ve vrstevnických vztazích, schopnost a dovednost vytvářet a udržovat vztahy s vrstevníky obojího pohlaví; změna vztahu k dospělým (rodičům a dalším autoritám) - AUTONOMIE,
- získání představy o ekonomické nezávislosti a směřování k určitým jistotám, které s ní souvisí - k volbě povolání, k získání základní profesní kvalifikace, k ujasnění představ o budoucí profesi,
- získání zkušeností v erotickém vztahu, příprava pro partnerský a rodinný život,
- rozvoj intelektu, emocionality a interpersonálních dovedností zaměřených ke komunitě a společnosti (kompetence pro sociálně zodpovědné chování),
- představa o budoucích prioritách v dospělosti (osobní cíle, styl života),
- ujasnění hierarchie hodnot, reflexe a stabilizace vztahu ke světu a životu (světový názor).

1.3 Identita v adolescenci, krize identity

Poznatky z vývojové psychologie říkají, že na počátku adolescence se objevuje u jedince velmi intenzivně vědomí vlastní jedinečnosti, pocit vlastní hodnoty. Dospívající si vytváří sám o sobě dokonalý obraz - je výjimečný, jedinečný, unikátní.

Ze starověké filosofie můžeme použít terminologii Aristotela v úvahách o štěstí:

„Je-li tedy život sám o sobě dobrý a žádoucí, a když si pak vidoucí uvědomí, že vidí, slyšící, že slyší, jdoucí, že jde, a když máme i pro všechny ostatní činnosti vědomí, že jsme činní, takže vnímáme, že vnímáme, a myslíme, že myslíme, je to pro nás známka, že jsme.“

Aristotelés, Etika Nikomachova

Schopnost sebereflexe je také předpokladem pro odpovědnost. Má zásadní význam pro etiku, pro hodnocení a vedení vlastního jednání. Je velmi žádoucí, pokud je člověk schopen o vlastním jednání přemýšlet, hodnotit jej a také regulovat.

V adolescenci se v přímé souvislosti se sebereflexí vytváří identita jedince. Podle Macka (2005) je klíčovou charakteristikou dospělé identity vědomí kontinuity vlastního života, schopnost propojení minulosti a přítomné zkušenosti s představou budoucnosti do smysluplného celku.

Způsoby dosažení identity jsou velmi individuální. Podstatné je, aby dospívající dokázal najít tu pravou cestu k vnitřnímu pocitovému sjednocení. V této souvislosti je v literatuře uváděno několik strategií, které mají vést v obnovení rovnováhy:

- 1) identifikace se skupinou, která je z hlediska počtu optimální; na úrovni skupiny adolescentů může touto skupinou být třída, zájmová skupina (sportovní oddíl, hudební skupina, turistický oddíl atd.),
- 2) identifikace s podskupinou,
- 3) identifikace se skupinou, která je sama vymezena z hlavního proudu společnosti (elitní kluby, subkultury mládeže, uzavřené sekty, nebo také skupiny s rizikovým chováním),
- 4) zdůrazňování vlastní odlišnosti, výjimečnosti vlastní skupiny (výjimečnost může být jen ve vlastním chápání skupiny),

- 5) diferenciacie v rámci vlastní role,
- 6) identifikace se skupinou, která normativně nařizuje individualismus (vlastní svobodné sebevyjádření a vlastní jedinečnost, např. umělecká sdružení),
- 7) přizpůsobování sebepercepce - míra racionalizace vlastního konformního jednání,
- 8) tendence vidět sebe sama více normativně ve srovnání s ostatními členy skupiny (vnímání sebe sama jako příklad pro skupinu).

Pojem identity je v adolescenci pojem, který sjednocuje všechnu sebereflexi jedince. Sjednocení probíhá v jeho sociálním a kulturním prostředí. Jde o to, aby si adolescentní jedinec potvrdil vlastní jedinečnou existenci nejen před sebou samým, ale také ve společnosti. Macek (2006, s. 73) uvádí, že identita je *„živá a vědomím reflektovaná zkušenost se sebou samým, která je spontánně uvědomovaná jako subjektivně významná a která se dotýká takových témat, jež člověk záměrně vztahuje k vlastnímu já a jež dávají vlastnímu životu a vlastní existenci člověka konkrétní rozměr a smysl“*.

Myslím si, že tato definice je velmi výstižná. Je velmi důležité, aby si člověk své „já“ uvědomoval a hlavně aby byl schopen svou existenci na základě zkušeností korigovat a záměrně utvářet. Jen tak je možné dát vlastnímu životu smysl.

Vývojová psychologie v současnosti považuje identitu za proces, který provází všechna vývojová stadia jedince. Formování identity jedince probíhá v rodině, ve škole, v práci a dalších oblastech života. Pro formování identity je velmi důležitou hodnotou také identita sociální.

Sociální identita

V období adolescence dochází k velmi prudkým změnám. Tyto změny bývají v literatuře označovány jako „krize identity“. Tato krize identity souvisí s faktem, že v adolescenci je jedinec vystaven prvním důležitým procesům rozhodování ve významných oblastech. Jedinec se rozhoduje ve věci svého budoucího povolání, studia, rozhoduje se ohledně svého budoucího osobního života. Je důležité, aby byl jedinec schopný svá rozhodnutí chápat jako investici, závazek vůči sobě samému, aby byl sám k sobě zodpovědný za stanovení a naplnění vlastních cílů.

Smékal a Macek (2002, s. 117) uvádí, že „pokud v tomto období neproběhne úspěšné redefinování a nové sebeomezení, jedinec se dostává do stavu tzv. difúzní identity, tedy stavu „rozptýlenosti“ či zmatku, který znemožňuje sebe sama ocenit a přijmout jako určitou konstantu či pevný bod reflexe vlastního života. To se ve svých důsledcích často projeví až v následném stadiu - mladší dospělosti, kdy je vývojovým úkolem vytvoření intimity.“

V adolescenci se obsah sebepojetí příliš nemění, většinou je stabilní. „V pozdní adolescenci je diferenciací obsahu sebepojetí současně provázána úsilím o novou integraci. Souvisí to s uvědomováním souvislostí mezi rolemi, které na sebe adolescenti berou, a s již zmíněnými závazky. Jde také o hledání vnější rovnováhy mezi vlastními rolemi (kompetencemi, právy, povinnostmi) a rolemi druhých.“ (Smékal, Macek, 2002, s. 118)

Protože je utváření identity adolescenta velmi citlivou otázkou, je třeba si uvědomit, že tento proces probíhá v interakci s okolím a všemi vztahy, které adolescent již má nebo si nově vytváří. Jedná se především o vztahy s rodinou, vrstevníky o vztahy ke společenským autoritám. Je důležité, jak jsou vztahy kvalitní a jakým způsobem se mění. Ve vztahu k autoritám jde adolescentům především o zrovnoprávnění, vymanění se z podřízené pozice. Snaží se zejména o to, aby byli přijímáni jako plnohodnotné osobnosti.

Důležité jsou také vztahy partnerské a vztahy příslušnosti ke skupině. „Čím je rozdílnější vymezení cizí a vlastní identifikační skupiny, tím je pro jedince jednodušší definovat sebe sama. Potřeba jednoznačné definice se projevuje zdůrazněním viditelných vnějších znaků, resp. nějakého jednoznačného kritéria (např. národnost, rasa, sociální vrstva, příslušnost k výlučné společnosti). Podle takového kritéria je identifikační skupina definována pozitivně, zbytek světa negativně.“ (Vágnerová, 2006, s. 268)

Každý člověk se během svého života vymezuje v rámci určité identifikační skupiny. Identifikační skupina je odlišena od ostatních. Jedinec, který do skupiny náleží, ji vnímá pozitivně. Je příslušníkem skupiny, kterou vnímá jako výjimečnou (skupina sportovců, vynikajících žáků, ale také špatných žáků a např. skupina závislých na opiátech a další). Identifikační skupinu pak člověk během života může měnit. To je velmi pozitivní fakt právě pro oblast sekundární a terciární prevence, při které dochází také ke změně původní identifikační skupiny.

1.4 Delikventní mládež

S vývojem společnosti se v posledních letech začíná používat pojem „delikvence mládeže“. Samotný pojem delikvence je ale mnohem starší. Pojem delikvence mládeže se spolu s pojmem delikvence dospělých objevil po vzniku konceptu mládí, tedy konceptu dětství a dospívání (Pažoutová, 2005). Autorka uvádí, že delikvence páchaná mládeží a delikvence páchaná dospělými respektuje specifika jednotlivých životních etap a zahrnuje v sobě předpoklad, že určité delikventní chování může být způsobeno nedostatečnou vyzrálostí dané osoby (s. 133). Příčiny vzniku delikventního chování zkoumají jednotlivé teorie deviace.

V praxi se často můžeme setkat kromě pojmu **delikvence** také s pojmem **kriminalita**. Jaký je mezi nimi rozdíl?

Pojem kriminality je pojem širší a také mladší. V obecné rovině lze říci, že pojem delikvence obsahuje protiprávní jednání dvou druhů (Zoubková, 2002, s. 11):

- **delikty** - vztahují se k odpovědnosti za škodu,
- **prekriminalita** - činy jinak trestné, kterých se dopouštějí děti před dosažením trestní odpovědnosti a které, pokud by je spáchaly osoby starší, by byly považovány za trestné činy.

Odborná literatura také někdy uvádí pojem „*asociální chování*“. Jedná se o široké spektrum jednání od drobných přestupků, např. porušování školského pořádku, nepřiměřené vzdorovitosti, nadměrné konfliktnosti, až po porušování společenských, etických a právních norem, v extrémních případech trestnou činnost. (Labáth, 2001, s. 41)

Sociální práce také pracuje s termínem „*riziková mládež*“. Rizikovost se z tohoto pohledu vysvětluje jako „*dospívající, u kterých je, následkem spolupůsobení vícera faktorů, zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti*“. (Labáth, 2001, s. 11)

Dospívající jsou ohroženi faktory, jako jsou např. parta, nefunkční rodinné prostředí, špatný školní prospěch a další. Tyto faktory jsou následně základem pro vznik rizikového chování a to je důsledkem selhání osobnosti v oblasti psychické a sociální.

Rizikovitost může být chápána ze **dvou pohledů**:

- 1) jedinec představuje **riziko pro společnost** (delikvence, agresivní chování),
- 2) jedinec představuje **riziko sám pro sebe** (sebepoškozování - alkoholismus, poruchy příjmu potravy, drogová závislost, sexuální promiskuita apod.).

Rizikové chování může mít také **dvojitý efekt**:

- 1) může **ohrožit** zdraví, prospěch, další život mladých lidí,
- 2) může paradoxně přinést mladému člověku **prospěch** (vyšší sebevědomí, přijetí vrstevníky).

Rizikové chování se ale v každém případě projevuje v oblasti somatické, zdravotní, sociální, z hlediska chování, v sociální oblasti atd. Vždy je ale toto chování účelové.

Matoušek (2005) uvádí jako hlavní riziko skutečnost, že se u mladého člověka vzhledem k fázi jeho osobnostního vývoje může projevit zvýšená zranitelnost. Může si svým chováním ubližovat a současně se může proviňovat proti společnosti.

1.5 Zdravé a rizikové chování adolescentů

V období dospívání dochází vlivem rychlosti, s jakou proces dospívání probíhá, k tomu, že zkušenosti, které dospívající získává, bývají nedostatečně integrovány do rozhodovacích procesů a do posuzování reality. Adolescenti jednají účelově - tedy tak, aby dosáhli cílů, které jsou pro ně aktuálně důležité.

Pro dospívající jsou typické modely chování (Bonino, Cattelino a Ciairano, 2005):

- **snaha dosáhnout autonomie**
 - ✓ jedinec se snaží vymanit se ze závislosti na nukleární rodině a názorech autorit v rodině,
 - ✓ rizikové chování v této souvislosti bývá demonstrační, jedinec se snaží ukázat svou nezávislost,
 - ✓ může se projevovat užíváním drog, rizikovým sexuálním chováním, rizikovou změnou stravovacích návyků, antisociálním chováním apod.

- **snaha o identifikaci s chováním dospělých**
 - ✓ často se jedinec předčasně snaží začlenit do světa dospělých,
 - ✓ kouření cigaret, konzumace alkoholu, sexuální chování,
 - ✓ toto rizikové chování může dávat adolescentovi pocit dospělosti,
 - ✓ pocit dospělosti může být dosažen i chováním, které není rizikové - zodpovědnost za druhé, práce pro komunitu, dobrovolnictví.

- **snaha o identifikaci a diferenciaci**
 - ✓ jedinec touží dosáhnout integrované a nezávislé identity, to vyžaduje identifikaci se sebou (sebeakceptace) a odlišení se od dospělých, především od rodičů,
 - ✓ projevem může být porušování norem,
 - ✓ adolescenti pro tento druh rizikového chování vyhledávají oporu u vrstevníků, protože oni prožívají stejný proces,
 - ✓ identifikace dosahují skupinově rizikově (skupinové kouření), nebo bezpečně (návštěvy koncertů),
 - ✓ adolescenti se tak diferencují nejen od dospělých, ale i od jiných skupin vrstevníků.

- **snaha o sebepotvrzení a experimentování**
 - ✓ sebepotvrzení souvisí s autonomií, a proto adolescenti vyhledávají potvrzení své autonomie ostatními (zvláště dospělými),
 - ✓ experimentování je většinou velmi nebezpečné a fyzicky náročné,
 - ✓ může se projevovat hraním riskantních her, nebezpečným řízením auta nebo tzv. adrenalinovými sporty.

- **snaha vyhledávat nové zážitky**
 - ✓ projevuje se potřeba jedince experimentovat s novými stavy vědomí, jedinec se snaží objevovat nové fyzické vjemy, chce cítit nové a neznámé emoce,
 - ✓ užívání psychoaktivních látek, nebezpečné jednání, sexuální chování.

- **důvodné překračování limitů**
 - ✓ překračováním limitů se adolescent separuje od nukleární rodiny,
 - ✓ jedinec má potřebu jednat proti zákonům a pravidlům světa dospělých,
 - ✓ chce se cítit nezávislý, chce činit vlastní rozhodnutí a žít svým vlastním životním stylem,
 - ✓ projevuje se nedodržováním rodinných konvencí a pravidel, rodinných zvyklostí, užíváním drog.

- **vnímání vlastní kontroly**
 - ✓ jedná se o potřebu jedince upřednostnit kontrolu vlastních skutků před kontrolou dospělých,
 - ✓ tato potřeba vede adolescenty k riskování a demonstrování vlastní schopnosti konkrétní situaci zvládnout,
 - ✓ jsou přesvědčeni, že jsou za zvládnutí situace zodpovědní a mohou kdykoli s rizikovým chováním přestat,
 - ✓ experimenty s drogami, stravovací návyky a riziko obecně.

- **snaha o zvládnání a únik**
 - ✓ copingová strategie (zvládnání zátěže) pro zvládnání neúspěchu v tom, vyhovět požadavkům svého okolí, jako je škola, rodina nebo sociální prostředí,
 - ✓ užívání drog, pití alkoholu, poruchy příjmu potravy a hledání útěchy v jídle.

- **komunikace**
 - ✓ komunikace je velmi důležitý faktor v utváření osobnosti; ve vztahu k rizikovému chování lze říci, že komunikace může některé druhy rizikového chování povzbuzovat, protože může navodit pocit dobré pohody, relaxace a otevřenosti.

- **snaha sdílet jednání a emoce**
 - ✓ dospívající jedinec potřebuje vyjádřit identitu se skupinou s cílem ve skupině získat popularitu a vyšší postavení.

- ✓ v tomto ohledu může mít rizikové chování formu užívání psychoaktivních látek a nebezpečného chování.
- **snaha o sdílený rituál**
 - ✓ rituální chování je typické pro dospívající z hlediska jejich spojení do skupin,
 - ✓ charakteristické pro rituály je opakování, nadbytečnost a zveličování konkrétních činů,
 - ✓ sdílení alkoholu, cigaret, skupinové agresivní chování, skupinové sexuální chování.
- **snaha o napodobování**
 - ✓ jedná se o napodobování rizikového chování, které adolescent vidí u druhých,
 - ✓ iluze kontroly je důvodem pro úpravu reálné percepce rizika,
 - ✓ nebezpečí spočívá v tom, že adolescenti riziko podceňují, nejsou ho schopni kontrolovat.
- **zkoumání reakcí a limitů**
 - ✓ určité jednání a chování testuje reakce dospělých (rodičů, učitelů, autorit) při překračování pravidel a konvencí,
 - ✓ poruchy příjmu potravy, užívání drog, deviantní chování, nekonvenční oblékání.
- **diferenciace a opozice**
 - ✓ adolescent hledá modely, které jsou jiné, než představují rodiče, učitelé nebo autority; tyto modely dočasně odmítají, v dospělosti se mohou opět k rodičovskému modelu přiblížit,
 - ✓ vývoj identity v adolescenci redefinuje vztah s dospělými vrstevníky.

Uvedené vzorce chování nemohou být generalizovány. Konkrétní chování konkrétního jedince je přísně individuální a souvisí s konkrétní osobností ve všech ohledech.

2. Morbidita mládeže

V předchozích kapitolách jsme definovali období dospívání jako období přechodné mezi dětstvím a dospělostí. Pro toto období je typické:

- dospívání v oblasti **tělesné a pohlavní**,
- hledání identity **vlastní osobnosti**.

Toto období se proto vyznačuje experimentováním. Většinou se jedná o přechodný jev, který postupem doby odezní. Může se ale stát také chováním problémovým, které do života dospívajícího člověka přináší mnoho nebezpečí.

Statistiky a výzkumy prokazují, že v posledních desetiletích se v ekonomicky vyspělých zemích velké procento mládeže chová rizikovým způsobem. Rizikové chování potom ohrožuje mladé lidi nejen v období dospívání, ale následky si nesou i do dalšího života.

V této souvislosti se hovoří o tzv. nové morbiditě mládeže. V současné době je hlavní příčinou mortality mládeže v tomto věku. Jiný efekt má morbidita mládeže pro společnost, protože prostředky, které je nutno vynaložit na léčení následků rizikového chování mládeže, značně zatěžují státní rozpočty.

Dle *Světové zdravotnické organizace WHO (World Health Organisation)* jsou adolescenti **samostatnou rizikovou populační skupinou**. Zdraví dorostu je také podle WHO definováno i z pohledu nepřítomnosti rizikového chování.

Jedná se o **tři hlavní oblasti** rizikového chování:

1) **abúzus návykových látek,**

- tato skupina zahrnuje nikotin, alkohol, kanabinoidy i ilegální drogy,

2) **negativní jevy v oblasti psychosociální,**

- do této skupiny náleží poruchy chování, agrese, delikvence, kriminalita, také autoagrese a suicidální chování,

3) **poruchy reprodukčního zdraví,**

- tato skupina se týká předčasného sexuálního života, promiskuity, pohlavně přenosných chorob, nechtěných a časných těhotenství.

Tyto jevy se u většiny dospívajících kombinují a mají společné nebo podobné příčiny. Proto jsou označovány jako **syndrom rizikového chování v dospívání**. Jak už jsem v předchozích kapitolách uvedla, rizikové chování je většinou účelové a funkční. Pomáhá řešit osobnostní krizi v dospívání. Je ale nebezpečné jak pro dospívajícího jedince, tak pro společnost.

Abúzus návykových látek je téma pro mnoho výzkumů a analýz z mnoha pohledů. Z lékařského hlediska je také diagnózou - nikotinismus, alkoholismus atd. Ve světě i u nás je v posledních desetiletích zaznamenán nepříznivý trend snižování věku jedinců, kteří návykové látky zneužívají. Dalším trendem je vyšší procento zneužívání těchto látek v dívčí populaci. Zneužívání ilegálních drog má původ v oblasti sociální. Mnoho jedinců experimentuje s ilegální drogou kvůli sociální skupině vrstevníků. Nebezpečí spočívá ve vývoji závislosti - v první fázi se jedinec drogou spíše chlubí před vrstevníky, v druhé fázi je nerozhodný (v podstatě je pro drogu i proti drogám) a poslední fází je závislost. Do fáze závislosti dle výzkumů přechází 3-7 % experimentujících (ESPAD, 2011). Mládeží je podceňováno především nebezpečí marihuany.

Negativní jevy v oblasti psychosociální zahrnují především projevy sociální maladaptace, které trvají déle než půl roku. Projevují se například lhaním, krádežemi, ničením majetku, krutostí ke slabším, školním selháváním, záškoláctvím, agresí nebo úteký. Časté jsou také projevy syndromu hyperaktivity a snížené pozornosti (ADHD - *attention deficite, hyperaktivity disorder*) a projevy poruch nálady, které mohou být spojené s depresemi a úzkostí. Ty mohou v nejzávažnějších případech vyústit v suicidální chování. Výzkumy prokázaly, že:

- méně a středně vážná majetková trestná činnost tvoří 80 % trestné činnosti mládeže (bývá páchaná většinou skupinově),
- úrazy v souvislosti s rizikovým chováním jsou nejčastější na úseku dopravy (riskantní jízda, vliv alkoholu a drog), také při sportu a ve škole v souvislosti s násilím,
- brutalita se zvyšuje, agrese se posouvá stále do nižšího věku a do dívčí populace.

Poruchy reprodukčního zdraví jsou uváděny v souvislosti s předčasným zahájením sexuálního života. Tato předčasnost je dána tím, že z vývojového hlediska má fáze intimity

následovat po fázi nalezení vlastní identity. Jedná se tedy o nezralost v oblasti psychosociální, ale také o nezralost biologickou (obrana proti infekcím při pohlavním životě).

Rizikové chování spočívá ve střídání sexuálních partnerů, časných těhotenstvích a potratech, přenosu pohlavních chorob a v neposlední řadě také v přenosu infekce HIV/AIDS.

2.1 Faktory ovlivňující vznik syndromu rizikového chování dospívajících

Faktorů, které mohou ovlivnit vznik syndromu rizikového chování dospívajících, je velké množství. Nejvýznamnější z těchto faktorů jsou faktory sociální a biologické. Nacházíme je v oblasti individuální, v oblasti rodinného života a v oblasti společenské.

Faktory mohou být ochranné, které jedince ochraňují před vznikem syndromu rizikového chování dospívajících, a rizikové, které ke vzniku syndromu rizikového chování dospívajících přispívají.

V oblasti individuální jsou ochrannými faktory vysoká inteligence, sebedůvěra, sebeúcta, pozitivní perspektivy budoucího života, příslušnost k „pozitivním“ sociálním skupinám, oceňování vzdělání, zdraví, účast na školních a dobrovolných aktivitách, altruismus, empatie, schopnost sebekontroly.

Rizikovými faktory v této oblasti jsou negativní zkušenosti z dětství, syndrom CAN (*Child abuse and neglect* - syndrom týraného, zneužívaného, zanedbávaného dítěte), malá sebedůvěra a sebeúcta, chronická nemoc, handicap, časně těhotenství a rodičovství, nezaměstnanost, chudoba, nezdrženlivost, malá perspektiva pro budoucí život, příslušnost k menšinám.

V oblasti rodinné se pozitivně projevují dobré vztahy uvnitř rodiny, neautoritativní podpora rodiny, dobrá a otevřená komunikace, absence rozporu mezi hodnotami rodiny a jedince.

Rizikové naproti tomu je chronické onemocnění v rodině (tělesné, duševní, závislosti), příliš autoritativní rodiče, také rodiče zanedbávající a příliš benevolentní, nedostatečná komunikace, ztráta v rodině, dysfunkční rodina.

V oblasti společenské jsou pozitivními faktory kvalitní školy, pozitivní vzory ve společnosti, malá permissivita (větší míra svobody, tolerance) k negativním sociálním jevům, pozitivní vliv

médií, vytváření příležitostí pro rozvoj kreativity mládeže, netolerantní legislativa ke společensky negativním jevům (drogy, zbraně, trestní odpovědnost).

Negativními společenskými faktory pak jsou příležitosti k nelegálním činnostem, chudoba, nezaměstnanost, glorifikace rizikového a negativního chování v médiích, legální přístup k drogám, ke zbraním, nízká úroveň vzdělání, selhávající a nedostatečná prevence.

3. Prevence delikventního chování mládeže

Obecným tématem mé práce je delikvence mládeže. V předchozích kapitolách jsme si charakterizovali mládež, osobnost adolescenta a jeho možné rizikové chování. V této kapitole se budu věnovat prevenci.

Prevence delikvence velmi úzce souvisí s prevencí kriminality.

Kriminalita je definována jako souhrn činů, které jsou uvedené v trestním zákoně. Obvykle jsou popisovány podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu. Jedná se tedy veškeré páchaní přestupků nebo trestných činů.

Delikvence je ale pojem širší a označuje činnost, která porušuje nejen právní normy, ale také normy společenské. Zahrnuje jednání, které porušuje sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků (Matoušek, Kroftová, 2005). Delikvence je obecné označení pro činnost, která porušuje zákonné nebo jiné normy chování. Jsou jí porušovány zájmy společnosti a má vysoký stupeň společenské nebezpečnosti. V kriminologii se setkáváme s pojmem delikvence jen jako s označením protisociální činnosti ve věkové kategorii do 15 let. Od 15 do 18 let potom hovoříme o **kriminalitě mladistvých**.

Dětská delikvence je termín, který je používán pro delikvenci dětí do 15 let (také bývá nazývána prekriminalitou). Znakem pro tuto činnost je skupinovitost, činy jsou nepřipravené a velmi málo promyšlené. Delikventní činnost této věkové skupiny je namířena především proti majetku a někdy bývá páchána v souvislosti se zneužíváním návykových látek. Méně často se jedná o činy násilné.

Juvenilní delikvence je delikvence mladistvých mezi patnáctým a sedmnáctým rokem. Porušování společenských zájmů u této skupiny vykazuje společenskou nebezpečnost na úrovni trestného činu.

3.1 Faktory, které podporují vznik delikventního chování

Jestliže hovoříme o delikvenci mládeže a máme se zabývat její prevencí, je velmi důležité shrnout faktory, které ovlivňují vznik takového druhu chování.

Tyto faktory jsou sledovány ve třech základních rovinách:

- 1) faktory v rovině **biologické**,
- 2) faktory v rovině **psychologické**,
- 3) faktory v rovině **sociální**.

Tyto faktory je důležité stanovit, protože hrají důležitou roli při tvorbě systému prevence. Pokud chceme negativním jevům předcházet, musíme znát jejich příčiny a do těchto oblastí prevenci zaměřit.

3.1.1 Biologické a psychologické faktory

Nejčastější biologické a psychologické faktory jsou:

- dědičnost,
- mužské pohlaví,
- organické poškození centrální nervové soustavy (CNS),
- vrozené osobnostní dispozice.

Dědičnost (genetická dispozice) je rizikovým faktorem, pokud je splněna podmínka vlivu prostředí. Prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje, potom může fungovat jako spouštěcí faktor rizikového chování.

Matoušek odkazuje na současné studie, které se pokoušejí vysvětlit dědičnost delikvence prostřednictvím výzkumů jednovaječných dvojčat. Výzkumy ukázaly, že shoda v kriminálním chování je dvakrát až třikrát větší u jednovaječných dvojčat než u dvojčat dvojevaječných. Bylo

dokázáno, že vlivy prostředí jsou při vzniku delikventního chování o něco důležitější než vlivy genetické. Matoušek také popisuje další způsob studia dědičnosti delikventního chování - adopční studie. V obecné rovině bylo zjištěno, že existuje souvislost mezi ekonomickou úrovní rodiny, která jedince adoptovala, a mírou páchaní trestné činnosti. U dětí adoptovaných rodinou na nižší ekonomické úrovni byla zjištěna větší míra kriminálního chování a naopak.

Z těchto zjištěných skutečností můžeme vyvodit, že lepší sociální podmínky v průběhu dětství snižují kriminalitu adoptovaných dětí bez ohledu na dědičnost. (Matoušek, 2003, s. 21 -25)

Mužské pohlaví je faktor, který jednoznačně vyplývá z uskutečněných výzkumů. Na základě závěrů z jednotlivých výzkumů můžeme říci, že ženy tvoří jen malé procento z celkového počtu pachatelů trestných činů. Delikventní a kriminální chování je typičtější pro pohlaví mužské. Agresivní chování u jedinců mužského pohlaví je podmíněno jednak hormonálně, jednak je zde patrný vliv výchovy. Hormonální základ spočívá v působení mužského pohlavního hormonu - testosteronu, výchovný základ je pak u každého jedince přísně individuální.

V každodenním životě můžeme také vysledovat určitou toleranci vůči agresivnímu chování u chlapců. Tato tolerance bývá také posilována ze strany rodičů, pedagogů i ostatních společenských autorit. Projevy dívčí a chlapecké agrese se v zásadě liší. Dívčí agrese má spíše podobu slovní, agrese u chlapců bývá charakteru fyzického - krádeže, vandalismus, fyzické napadení. (Vágnerová, 2005, s. 164-165)

Organické poškození centrální nervové soustavy a poškození mozku může být také jednou z příčin zvýšené agresivity. Agresivitu a agresi ovlivňuje limbický systém mozkové kůry, sociální učení pak oblasti mozkové kůry. Poškození těchto oblastí vede k tomu, že jedinec nadměrně vnímá podněty z okolí a je vůči těmto podnětům citlivější než ostatní jedinci. K poškození může dojít již v období prenatálního vývoje jedince a během porodu, v průběhu dalšího života potom vlivem úrazů a onemocnění. Zvýšená agresivita se také pojí s mozkovou dysfunkcí. To znamená, že mozek není v pravém slova smyslu poškozen, ale je změněna jeho funkce. Pro tyto příznaky se používá termín *syndrom hyperaktivity - ADHD*. Jedinci, kteří trpí tímto syndromem, bývají jako děti neposední, nesoustředění, velmi komunikativní. ADHD je zvláště v poslední době například důvodem pro odložení školní docházky, protože se

předpokládá, že s přibývajícím věkem projevy tohoto syndromu vymizí, nebo dojde k jejich výraznému útlumu. V sociálním prostředí je ale tento syndrom důvodem pro jakousi neoblíbenost mezi vrstevníky i mezi dospělými. Je velmi náročné jedince s tímto syndromem něčemu naučit právě pro jejich nesoustředěnost. Neoblíbenost lze velmi dobře vycítit, a proto je jí ohrožen vývoj zdravého sebevědomí u každého jedince.

Poznatky z posledních let ale ukazují, že příznaky ADHD v dospívání a dospělosti nemizí, ale projevují se právě ve zvýšené agresivitě, impulzivité a ve formě sníženého sebevědomí. (Matoušek, 2003, s. 27-29)

Vrozené osobnostní dispozice jsou přísně individuální u každého jedince. Pokud je poměr vrozených složek osobnosti v rovnováze, je v rovnováze i vývoj člověka. Pokud ale dojde u některé složky k jejímu nadměrnému vývoji, nebo se vůbec nevyvine, hovoříme o poruše osobnosti (psychopatii). Poruchy osobnosti jsou popisovány až v období dospívání a rozlišujeme několik typů těchto poruch (emočně nestabilní, asociální porucha osobnosti atd). Pro delikventní osobnost je typická snížená sebekontrola, nižší tolerance k chování ostatních, nedostatek zodpovědnosti za svoje chování, impulzivnost, nepřátelství, nadřazenost a zaměřenost na svou osobu.

Delikvence je také spojována odlišným emočním a kognitivním prožíváním. Jedinci bývají mrzutí, nespokojení, jejich chování je omezeno pouze na emocionální úroveň. Mají sníženou toleranci k zátěži, nejsou schopni domýšlet důsledky svého jednání. Z těchto důvodů je pak nepřijímá sociální skupina a jejich reakce na negativní postoj skupiny je opět neadekvátní. To znamená, že se neorientují v sociálních situacích a nejsou schopni se poučit ze zpětné vazby. Reagují nadměrnou nadřazeností, nebo pocitem méněcennosti. (Vágnerová, 2004, s. 784-787)

V souvislosti s vrozenými osobními dispozicemi je zapotřebí ještě zmínit rozumové schopnosti a inteligenci jedince. V této oblasti se názory jednotlivých autorů liší. Vágnerová uvádí, že souvislost mezi úrovní inteligence a rizikovým chováním není jednoznačná a nelze tuto souvislost chápat jako dogma. Existují také jedinci, kteří se rizikově chovají, ale úroveň jejich inteligence je nadprůměrná. (Vágnerová, 2004, s. 782)

Matoušek je jiného názoru. Uvádí, že konstitučním disponujícím faktorům delikvence je přičítána nižší úroveň rozumových schopností. Rozumové schopnosti jsou ale určovány spíše

genetickou dispozicí než učením. Rozumově méně nadané dítě je citlivější a zranitelnější. Pokud vycítí odmítavý postoj rodičů nebo pedagoga, reaguje neadekvátně. Nižší rozumové schopnosti pak blokují učení se sociálními hodnotám vyššího řádu, řešení konfliktů atd. (Matoušek, 2005, s. 32-33)

Dle mého názoru a zkušeností je blíže skutečnosti Vágnerová. Souvislost inteligence a možnosti vzniku rizikového chování nevidím jako dogmatickou. Jedinec s velkou inteligenční kapacitou se může pohybovat v prostředí a identifikační skupině, jejíž hodnoty mohou být jedincem bez ohledu na inteligenci přijaty.

3.1.2 Sociální faktory

Sociální faktory jsou faktory, které vytvářejí rámec vzniku rizikového chování. Do skupiny sociálních faktorů patří hlavně rodina, škola, vrstevnické skupiny, společnost.

Rodina je základní sociální prostředí, ve kterém dochází k vývoji a výchově dítěte od narození až po dobu, kdy se dítě osamostatní. Rodina, která plní všechny své funkce bez problémů, vytváří zdravé prostředí pro vývoj dítěte a plní i funkci ochrannou. Poskytuje dítěti zázemí. Pokud je rodina nefunkční, vývoj dítěte je vážně ohrožen a mimo jiné poskytuje prostor právě pro vznik rizikového chování. Toto riziko představují rodiny alkoholiků, duševně nemocných, delikventů, nezaměstnaných, sociálně nepřízpůsobivých. Svůj význam má styl výchovy a způsob života rodiny. Určité riziko vzniku delikvence představuje autoritativní, ale i liberální výchova, dvoukariérové manželství atd. Můžeme také hodnotit například vliv tělesných trestů nebo vliv médií a sociálních sítí na vznik delikventního chování.

Tématem vývoje rodinného života se zabývá mnoho autorů z oblasti sociologie, psychologie, pedagogiky a dalších oborů.

Vrstevníci a vrstevnické skupiny jsou činitelé, kteří ve výchově hrají velmi důležitou roli. Sociální skupina vrstevníků může působit buď pozitivně, nebo negativně. Základní takovou skupinou je školní třída. Školní třída je skupina formálně vytvořená a její existence je podmíněna formou výuky v dané konkrétní škole. Klasický model v českých školách její existenci přímo nařizuje. Uvnitř této formální skupiny se postupem času vytvářejí i podskupiny, které vznikají spontánně a jejich charakter je neformální. Jsou vytvořené na

základě citových vztahů mezi dětmi, které se utváří během jejich školní docházky. V období dospívání (mezi 11. -14. rokem) jsou tyto skupiny pro dítě velmi důležité, protože zajišťují uspokojování různých potřeb jedince. Na druhé straně se i jednatel musí podřítit normám této skupiny, aby byl konformní s normami této skupiny. Odlišný jedinec a jedinec, který se odmítá chovat konformně, je skupinou odmítán, může se stát i terčem šikany. Dítě v této sociální skupině se formuje a formují se i vztahy s ostatními lidmi. Osobní vztahy závisí na vlastnostech jednotlivých osob a na individuálních zkušenostech v osobních vztazích s rodiči. Dítě se prostřednictvím těchto osobních vztahů učí žít s lidmi, spolupracovat s nimi a v neposlední řadě být empatický k ostatním.

Osobní vztahy dítěte, které jsou ale poznamenány negativními zkušenostmi (například v problémové rodině nebo takové, které vycházejí z kamarádství s problémovým jedincem), mohou osobnost formovat nežádoucím způsobem. (Hellus, 2009, s. 227-228)

Obecně lze tedy říci, že čím je vztah jedince ke skupině bližší, tím je složitější se od dané skupiny distancovat. Krajním případem pak je úplné ztotožnění jedince se skupinou, kde jedinec ztratí své individuální „já“. V těchto skupinách hraje velmi důležitou roli fenomén vůdce. Jeho chování se stává vzorem pro chování ostatních, a pokud je takovým vzorem chování delikventní, ostatní se s ním ztotožňují. Negativním jevem je také skutečnost, že ve skupině se snižuje závažnost jakéhokoli nežádoucího jednání. Proto se příslušníci takových skupin snadněji dopouštějí činů, kterých by se bez zásadního vlivu skupiny nikdy sami nedopustili.

Z těchto skutečností lze stanovit závěr, že vrstevnické skupiny významně ovlivňují socializační vývoj jedince a velmi přispívají k jeho sociálním kompetencím. Jedinec se ve skupině učí komunikovat, spolupracovat a navazovat kontakt s ostatními. Získává ve skupině různé postavení, učí se respektovat autority. V případě, že jde o skupinu problémovou, jeho vývoj je také negativně ovlivňován a je velmi obtížné uvědomit si patologii takové skupiny a opustit ji.

Média a vliv médií na vývoj dítěte je velmi diskutované téma. Základním faktem je, že média mají schopnost ovlivňovat chování, myšlení a jednání lidí. Jsou tedy socializačním činitelem, který předkládá jedinci určité modely a nepřímou ho vybízí k napodobování. Masová média předkládají tematické okruhy, které mohou být mylně chápány jako běžná kulturní norma.

Pro dospívající generaci je velmi důležitý vliv televize. Zahání pocit nudy a je dostupná. Často bývá rodiči využívána cíleně k zabavení dítěte. V poslední době je ale velmi negativním faktorem množství násilí v seriálech a filmech. Dospělý člověk je schopen rozlišit realitu a fikci, ale dítě mladší 9 let tuto schopnost nemá. Nemá dostatečně rozvinuté kritické myšlení a riziko napodobování akčních hrdinů je veliké. (Suchý, 2007, s. 131-132)

Pro vývoj dítěte je nejhorší, pokud se kladný hrdina chová agresivním způsobem a jeho chování je kladně přijímáno. Dítě si na tomto základě ukládá scénáře agresivního chování, které následně používá v reálném životě, konflikty řeší stejným způsobem. Ve filmech je běžné i chování obětí, které se také neslučuje s realitou. Filmová oběť je většinou velmi odolná, po útoku vstane a hraje dál. Děti si nedokážou představit reálné následky takového chování. Jsou zaměřené pouze na vnější podobu agrese. Nechápu, proč se agresor takto chová. Rozlišují dobro a zlo pouze na zrakové úrovni.

Časté pozorování násilí může v dětech upevnit přesvědčení, že je agrese přípustná a že je běžné řešit konflikty takovým způsobem. (Martínek, 2009, s. 78-80)

Sledování určitých programů má také souvislost s úspěšností jedince ve skupině. Dochází k nápodobě a identifikaci s filmovými hrdiny, která je podmíněna skutečností, že pokud vrstevníci sledují určité programy, musí je dítě sledovat také. Je to proto, aby „drželo krok“. Do mentality dítěte se tak dostává agresivita, rozjívěnost a drzost. (Hellus, 2009, s. 78-79)

Je tedy zřejmé, že sledování televizního násilí má na jedince velmi negativní vliv. Pouhé sledování ale zákonitě nevede k rizikovému chování, je-li korigováno a usměrňováno. Toto je úkol pro základní sociální skupinu dítěte - tedy pro rodinu. Pokud je rodina plně funkční a plní všechny své společenské funkce, je riziko vyplývající z vlivu televize malé.

3.2 Teoretický rámec prevence kriminality a delikvence

Cílem preventivní práce v oblasti kriminality je *„udržení chování členů společnosti v rámci většinou občanů konsensuálně dohodnutých norem a hodnot, a to za použití prostředků především nesankční povahy. Prevence má tedy cíleně usilovat o to, aby nedošlo k závažnějšímu narušení nejdůležitějších společenských regulativů. Mezi ně patří na prvním místě normy trestního práva hmotného, které jsou (nebo by měly být) extraktem minima*

mravnosti společnosti. Tyto normy samozřejmě nevyčerpávají vše, co si občané v oblasti norem a hodnot formálními i neformálními prostředky chrání před narušením“. (Havrdová, 2007, s. 84)

Celá preventivní politika je subsystémem politiky kriminální. Trestní politika je systém, který lze charakterizovat jako defenzivní strategii kontroly kriminality. Je orientovaná na minulost a má represivní charakter. Je zaměřena na konkrétní události, které již nastaly.

Preventivní politika se zaměřuje na budoucnost a má charakter ofenzivní, spoléhá především na nerepresivní prostředky. Jejím cílem je snižování pravděpodobnosti páčání trestných činů.

Kriminologie je multidisciplinární nauka, protože kriminalita jako sociálně patologický jev zahrnuje celou řadu aspektů společenských i osobnostních. Proto kriminologie jako taková čerpá poznatky z různých vědních oborů - sociologie, psychologie, psychiatrie, kriminalistiky, pedagogiky, trestního práva, statistiky a mnoha dalších. Kriminologie je současně také vědou empirickou, protože zkoumá kriminalitu jako reálný jev současné společnosti. Úkolem kriminologie je získávání nových poznatků o kriminalitě a jejích souvislostech. Výsledky mají sloužit zákonodárným a justičním orgánům, jakož i dalším orgánům sociální kontroly.

Prevence kriminality zahrnuje:

- komplex opatření sociální a situační prevence,
- informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností,
- pomoc obětem trestné činnosti.

Prevence kriminality potom souvisí také s prevencí ostatních sociálně patologických jevů.

Veškeré preventivní aktivity se uskutečňují v rámci:

- 1) celostátním,
- 2) regionálním,
- 3) místním.

Každý tento rámec pak zahrnuje prevenci:

- a) primární,
- b) sekundární,
- c) terciární.

Primární prevence je zaměřena na celou populaci. Zahrnuje dospělé i děti a je realizována prostřednictvím výchovných, vzdělávacích, volnočasových, osvětových a poradenských aktivit. Zvláště je zaměřena na formování hodnotového systému dětí a mládeže. Jsou využívány formy řízeného trávení volného času, možnosti sportovního a kulturního vyžití. Také jsou veřejnosti předkládány odborné a adekvátní informace. Nositeli primární prevence jsou především rodina, škola a širší sociální prostředí jedince.

Sekundární prevence je zaměřena na jedince a skupiny osob, které vykazují známky zvýšené pravděpodobnosti, že se stanou buď pachateli, nebo oběťmi trestné činnosti. Sekundární prevence se zaměřuje také na sociálně patologické jevy (závislosti, vandalismus, prostituce, šikana, interetnické konflikty, rasismus a xenofobie apod.). Zabývá se také otázkami příčin vzniku těchto kriminogenních situací. Sekundární prevence je pro svou složitost záležitostí některých ministerstev (*Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva spravedlnosti*).

Terciární prevence je zaměřena na resocializaci kriminálně narušených osob. Využívá forem pracovního uplatnění, rekvalifikací, sociálního a rodinného poradenství. Cílem této prevence je sociální, sociologická a ekonomická samostatnost těchto jedinců a udržení dosažených výsledků. Stejně jako prevence sekundární je i terciární prevence záležitostí některých ministerstev.

V souvislosti s různými formami prevence je ještě nutné zmínit druhy prevence, které jsou zaměřeny na celý proces socializace - tedy prevenci sociální.

Sociální prevence představuje soubor aktivit, které jsou zaměřeny na změny ve společenských a ekonomických podmínkách vývoje jedince. V předchozích kapitolách mé práce jsme si již vysvětlili, že právě tyto podmínky mohou hrát velmi důležitou roli při vzniku sociálně patologického chování jedince.

Prevence viktimnosti a pomoc obětem trestných činů je systém, který je založený na konceptech bezpečného chování. Tento koncept je diferencovaný s ohledem na různé druhy kriminálních situací. Důraz je kladen na psychickou připravenost ohrožených osob. Zahrnuje poradenství (právní, psychologické, zdravotní), trénink různých obranných strategií a propagaci technických možností ochrany.

Situační prevence je forma prevence, jejímž základem je myšlenka, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností. Preventivní opatření proto mají charakter opatření režimových, organizačních, fyzických a technických. Tato opatření mají za cíl minimalizovat vznik kriminogenních podmínek.

Sociální a situační přístupy se vzájemně doplňují na všech úrovních prevence (primární, sekundární i terciární).

3.3 Systém organizace prevence kriminality v České republice

Organizace prevence kriminality je v České republice rozvrstven do několika úrovní.

1) Prevence na úrovni vládní

- ✓ Vláda vytváří preventivní politiku ve vztahu k obecné kriminalitě. Její úkol spočívá v koordinaci všech aktivit v preventivní oblasti a ve vytváření nových činností jednotlivých resortů.
- ✓ Jednotlivé resorty jsou zastoupeny v *Republikovém výboru pro prevenci kriminality*.

2) Prevence na úrovni jednotlivých ministerstev

- ✓ Programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev. Zkušenostmi ze svých resortů obohacují a ovlivňují legislativní proces při tvorbě nových zákonů.

3) Prevence na úrovni místní

- ✓ Do této skupiny prevence jsou zapojeny orgány veřejné správy, policie a v neposlední řadě také nevládní organizace a další instituce, které působí v jednotlivých obcích.
- ✓ Podstatou je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na konkrétní místní potřeby a možnosti. Ty jsou výsledkem konkrétní situace v konkrétním čase.
- ✓ Významnou místní roli hrají i instituce na krajské úrovni.

Jednotlivé úrovně se vzájemně propojují a doplňují.

3.3.1 Prevence na úrovni státu

Prevence kriminality na úrovni státu se v současné době řídí **Strategií prevence kriminality v České republice na léta 2012-2015**. Tento dokument vychází z **Usnesení vlády č. 925** ze dne 14. prosince 2011.

První strategie prevence kriminality byla zpracována ministrem vnitra v roce 1996 jako čtyřletý strategický dokument. Do současné doby vlády České republiky schválily několik dalších strategií. Jejich obsahem byla řada opatření a aktivit v prevenci kriminality. V letech 1996-2004 se formovaly další subjekty a oblasti, které s prevencí kriminality úzce souvisejí (byly přijaty nové zákony, byla ustavena *Probační a mediační služba České republiky*).

Strategie zahrnuje pouze aktivity resortů, které jsou zastoupeny v *Republikovém výboru pro prevenci kriminality*. Zabývá se nejen kriminalitou, ale i kriminogenními jevy, které zvyšují riziko výskytu kriminálního chování.

Hlavním orgánem v prevenci kriminality je *Ministerstvo vnitra*. Další ministerstva plní úlohu v oblastech, které souvisí se sociální sférou, s problematikou zaměstnávání, vzdělávání a institucionální péče o děti a mladistvé a programy *Probační a mediační služby ČR*.

V souvislosti s tématem mé práce uvádím úkoly *Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy*, které vyplývají z předkládaného dokumentu:

- 1) v součinnosti s *Ministerstvem vnitra* zařadit oblast kyberšikany do rámcového vzdělávacího programu škol jako součást dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků,
- 2) v součinnosti s *Ministerstvem vnitra* novelizovat metodický pokyn pro učitele a zahrnout do něj problematiku kyberšikany a spolupráci škol s *Policíí ČR* a dalšími relevantními institucemi,
- 3) podporovat finančně preventivní projekty na téma kyberšikany,
- 4) vytvořit resortní strategické a koncepční materiály upravující oblast prevence kriminality a prevence kriminálně rizikových jevů,
- 5) vyčleňovat finanční prostředky na podporu rozvoje systému prevence kriminality na celorepublikové, krajské a lokální úrovni a na podporu projektů prevence kriminality a prevence kriminálně rizikových jevů,
- 6) vytvořit krajské plány primární prevence kriminality a rizikového chování.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se zabývá problematikou prevence rizikového chování. Tato problematika je v kompetenci *oddělení prevence a speciálního vzdělávání*.

Z mnoha úkolů tohoto oddělení je v oblasti primární prevence rizikového chování, která se týká škol, důležitá spolupráce, koordinace a organizování pracovních setkání s krajskými školskými koordinátory prevence, metodiky prevence v *pedagogicko-psychologických poradnách* a pracovníky *středisek výchovné péče*.

Legislativní rámec potom tvoří zákony, které se vztahují k prevenci:

- zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon),
- zákon 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona,
- zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů,
- zákon č. 379/20015 Sb. k ochraně před škodami působenými tabákem, alkoholem, návykovými látkami.

Tento legislativní rámec spoludotvářejí **vyhlášky**, které se vztahují k prevenci.

3.3.2 Prevence na úrovni kraje

Jedním z úkolů *Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy*, který vyplývá z bodu 6 státní strategie prevence kriminality, je vypracovat krajské plány prevence kriminality a rizikového chování. Každý kraj má tento dokument vypracovaný; obsahuje strategii, která reaguje na konkrétní požadavky jednotlivých krajů. Při tvorbě krajských strategických plánů se používají data, která analyzují situaci v konkrétní oblasti.

Prevence na krajské úrovni se zabývá organizováním preventivní politiky v samostatné působnosti kraje. Dosud neexistuje právní úprava prevence kriminality, a proto je takové působení kraje dobrovolnou činností.

Pokud se kraj do takové činnosti zapojí, má možnost ovlivnit podobu politiky prevence kriminality na svém území, stanovovat priority, cíle a cílové skupiny, na které chce své aktivity zaměřit. Také má možnost za pomoci finančních prostředků ze státního rozpočtu realizovat své preventivní aktivity. Při této činnosti je kladen důraz na komplexní přístup k řešení bezpečnostní situace kraje.

Kraj má být nápomocen při plánování a realizaci preventivních opatření a aktivit jednotlivých obcí, které projeví zájem řešit svou bezpečnostní situaci.

Pro získání finančních prostředků z kapitoly *Ministerstva vnitra* na realizaci preventivních opatření a v obcích je nutné splnit podmínky k čerpání. Tyto podmínky stanoví **Strategie**. Jedná se především o zpracování koncepce prevence kriminality na období 2013-2016 a vytvoření podmínek pro organizaci systému krajské úrovně prevence kriminality.

Krajské koncepce popisují krajská a regionální specifika v oblasti prevence kriminality. Využívána jsou data o kriminalitě, nezaměstnanosti a počtu vyplacených sociálních dávek, sociálně demografická analýza, údaje o sociálně vyloučených lokalitách apod.

Cílem krajských koncepcí je:

- popsat území kraje z hlediska výskytu kriminality,
- popsat území kraje z hlediska výskytu vyloučených lokalit,
- popsat území kraje z hlediska dalších rizikových faktorů (počet nezaměstnaných, počet vyplacených sociálních dávek závislých na výši příjmů), které mohou mít vliv na výskyt delikventní činnosti,
- stanovit „rizikové lokality“,
- vymežit krajskou roli v oblasti prevence kriminality,
- definovat politiku kraje v oblasti prevence kriminality na uvedené období,
- stanovit oblasti priorit (poskytnout náměty na činnost subjektů na území kraje).

3.3.3 Prevence na místní (lokální) úrovni

Slovo komunita pochází z latinských „cum“ (spolu) a „munere“ (darovat). Komunita je volné seskupení lidí a institucí, které se vyznačuje svou samosprávou. Jednotlivé komunity jsou charakterizovány například společným zájmem, místem bydliště, profesí, ale také svými problémy. Toto seskupení se podílí na vzájemné interakci. Primárním cílem komunity je sounáležitost.

Komunitní preventivní programy představují programy, které jsou plánovány a realizovány na místní (lokální) úrovni. Bývají organizované v obcích, v případě větších měst v jednotlivých městských částech.

Myšlenka primární prevence v komunitě má svůj základ v principu občanské společnosti *„posilování schopnosti občanů komunity brát za sebe zodpovědnost, zodpovědnost za svůj osud, zdraví i schopnost komunity postarat se o své slabší rizikové spoluobčany, respektive pomoci jim k jejich maximální schopnosti samostatného života“*. (WHO, 1991)

Komunitní přístup představuje soubor jednoduchých a srozumitelných myšlenek. Ukazuje, jak je možné je uplatnit v praxi s ohledem na podmínky v dané konkrétní komunitě.

Spoluvytváří participativní demokracii, vytváří příležitosti k diskusi a spolupráci při řešení problémů a k rozvoji komunity mezi institucemi, organizacemi, spolky, podnikatelským sektorem, občany atd.

Smyslem komunitního přístupu je podpora člena komunity a jeho zapojení do řešení společných problémů. Prevence v komunitě potom znamená účast (aktivní i pasivní) členů komunity v rámci prevence.

Cíle prevence v komunitě:

- aktivizace potenciálu a schopnosti komunity zapojit se do preventivních programů,
- vytvářet specifické programy pro osoby v rizikových situacích,
- podporovat zdravý životní styl komunity a vytvářet vhodné podmínky,
- poskytovat objektivní informace o dané problematice (založené na aktuální situaci v komunitě),
- podporovat a budovat kvalitní spolupráci institucí a jedinců,
- vytvořit funkční systém, který umožňuje co nejsnadnější komunikaci a spolupráci institucí a organizací (zdravotnická zařízení, školy, občanská sdružení, nadace, místní úřady, ministerstva, zájmové spolky atd.).

Realizace prevence v komunitě je založena na konkrétní klíčové osobě (koordinátorovi), který má zájem na řešení dané problematiky. Může to být zaměstnanec místní správy nebo neziskové organizace. Koordinátor vytvoří realizační tým (odborníci z různých oblastí, zástupci veřejnosti, místní správy apod.) a společně koordinují veškeré aktivity v rámci prevence. Úkolem koordinátora a realizačního týmu je také vyhledávání lidských, materiálních a finančních zdrojů v dané komunitě.

Na podporu programů měst, která jsou zatížena vysokou mírou trestné činnosti, je vytvořen zvláštní dotační systém, který je v kompetenci *Republikového výboru pro prevenci kriminality*. Tento systém spravuje *Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky*.

Podmínkou pro přidělení dotace je kvalitně zpracovaný preventivní program, který musí projít schvalovací procedurou a musí být schválen zastupitelstvem obce. Program musí být

zajištěn z hlediska managementu a také musí být schválena finanční participace obce na konkrétním projektu.

Východiskem pro zpracování takového programu je **analýza bezpečnostní situace obce**.

Zahrnuje:

- rozbor kriminálních statistik,
- sociologické šetření (jak je vnímána bezpečnostní situace občany),
- sociální a demografickou analýzu obce (ve vztahu ke kriminalitě a sociálním skupinám),
- zmapování aktivit orgánů státní správy a samosprávy, policie, nevládních organizací a dalších organizací působících v oblasti prevence.

Na základě výsledků takového rozboru a za použití metodických doporučení Republikového výboru pro prevenci kriminality je možné zpracovat **Komplexní program prevence kriminality** v konkrétní obci. Konečná verze musí být následně schválena zastupitelstvem obce.

Schválený program je politicky závazný. Může být financován z rozpočtu města, také průběžně vyhodnocován a kontrolován. Program se následně stane programem sociální politiky obce.

Na podporu tvorby a realizace preventivních programů zpracoval odbor prevence kriminality tyto dokumenty:

- **Metodika přípravy Komplexního součinnostního programu prevence kriminality na místní úrovni,**
- **Model zabezpečení a organizace preventivní práce na místní úrovni,**
- **Metodické doporučení ke zpracování rozboru bezpečnostní situace ve městě,**
- **Pravidla pro poskytování účelových dotací obcím na výdaje realizované v rámci Komplexního součinnostního programu prevence kriminality na místní úrovni.**

Obcím je také poskytována metodická a konzultační pomoc.

Při tvorbě preventivních programů na místní úrovni musí být dodržovány určité zásady:

- preventivní aktivity mají vycházet z výsledků kriminologických výzkumů a bezpečnostních analýz na místní a celostátní úrovni,
- těžiště preventivních aktivit se přenáší na místní úroveň,
- programy na místní úrovni jsou odrazem místních potřeb, které jsou tímto programem plně respektovány,
- administrativní zásahy z centra jsou minimální (centrální orgány poskytují místním orgánům zpravidla jen metodické vedení, informace a částečnou ekonomickou podporu),
- mezi orgány místními a centrálními neexistují vztahy nadřízenosti a podřízenosti,
- na místní úrovni jsou veškeré aktivity v oblasti prevence koordinovány místními orgány (důraz je kladen na součinnost a vzájemnou informovanost všech subjektů),
- při realizaci konkrétních programů se spojuje laický i odborný prvek,
- důležitá je odborná připravenost realizátorů jednotlivých programů,
- důraz je kladen na situační prevenci (vytvářejí se bariéry, které znesnadňují páchaní trestné činnosti),
- při vytváření a realizaci programů na místní úrovni má úzce spolupracovat *Policie České republiky*,
- aby byly programy úspěšné, je nutná veřejná podpora a informovanost.

3.3.3.1 Spolupráce se školskými zařízeními

Spolupráce lokální komunity a školy je velmi důležitým prvkem v primární prevenci. Komunitní preventivní strategie nemůže být specifická - její koncepce i realizace musí být zaměřena na různé druhy projevů sociálního selhání. Škola je článek v celém systému, který je důležitý v předcházení selhání dítěte během školní docházky. Škola prostřednictvím svých výchovných, vzdělávacích i preventivních programů může reagovat již na první příznaky kriminogenního i delikventního chování dítěte.

Lokální komunita spolupracuje se školami v samostatné působnosti několika způsoby. Informuje školy o možnostech využití dotačních a grantových programů a získání finančních prostředků na aktivity, které mají souvislost s prevencí.

Na školy je zaměřena i přímá preventivní činnost lokálních komunit. Například v Chomutově (Ústecký kraj) je prevence ze strany lokální komunity směrem ke školám realizována prostřednictvím *městské policie*. Ta v rámci své činnosti provozuje osvětovou a preventivní činnost u žáků základních škol. Bohužel na žáky středních škol a učilišť se již nedostalo, i když právě věková skupina, která odpovídá tomuto stupni školského systému, je delikvencí a kriminalitou ohrožena nejvíce.

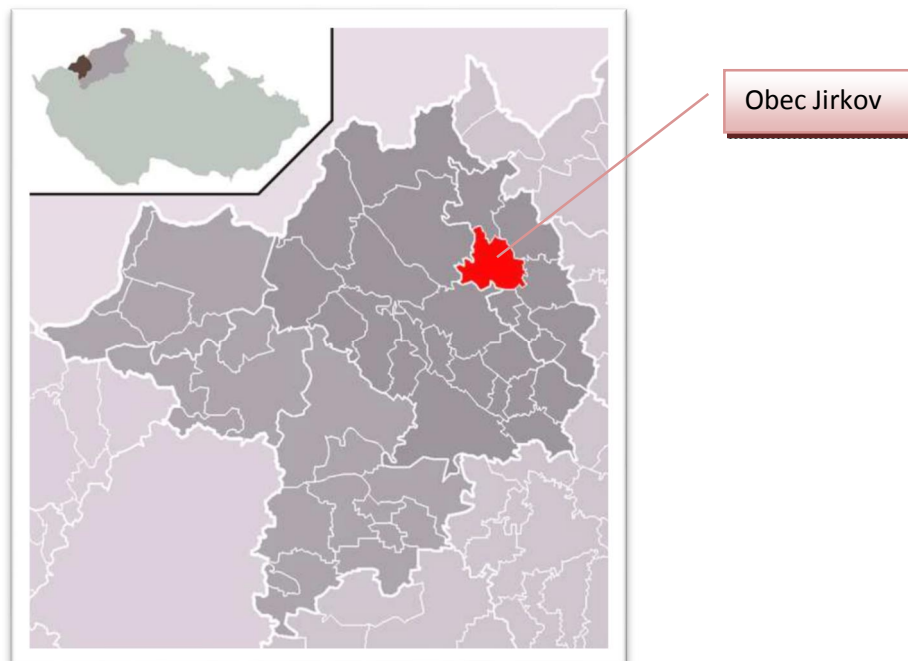
3.3.3.2 Místní lokalita Jirkov

Empirický výzkum své práce jsem zaměřila na místní lokalitu Jirkov. Tento výběr je zajímavý z několika hledisek. Jedná se o místní lokalitu, na jejímž území je z mnoha důvodů možné předpokládat zvýšený výskyt sociálně patologických jevů a kde je možné předpokládat zvýšený zájem této lokality uvedené problémy řešit.

Z důvodu snazšího pochopení výběru této lokality uvedu stručné charakteristiky.

3.3.3.2.1 Jirkov - geografické hledisko

Město Jirkov leží v severozápadních Čechách v Ústeckém kraji. Je rozloženo na jihozápadním okraji Mostecké hnědouhelné pánve v nadmořské výšce 300 m nad mořem. Leží v blízkosti hranice se Spolkovou republikou Německo a významné je těsné sousedství s městem Chomutov. Města Chomutov a Jirkov jsou od sebe oddělena pouze okružní komunikací. Do spádové oblasti města Jirkova ještě náleží menší obce, např. Otvice, Červený Hrádek, Vysoká Pec a jiné.

3.3.3.2.2 Jirkov - demografické hledisko

Město Jirkov je jedno z nejmladších měst v České republice. Dle *Městského úřadu Jirkov* je celkový počet obyvatel v Jirkově 21 113 osob (údaj platný k 31. 12. 2012).

Dle údajů obecního úřadu žije v sociálně vyloučených lokalitách 2 938 občanů. Z údajů *Českého statistického úřadu* vyplývá, že průměrný věk jirkovského občana je 36,7 let.

3.3.3.2.3 Sociálně vyloučené lokality

Za sociálně vyloučené lokality jsou označována místa, kde žijí lidé zpravidla na malém prostoru, v bytech nejnižší kategorie a bez sociálního vybavení. Tito lidé jsou většinou závislí na sociálních dávkách, jsou dlouhodobě nezaměstnaní a také nemají žádné pracovní návyky. Obyvatelé těchto míst jsou převážně vystěhovaní nájemníci, kteří neplatili náklady na bydlení (nájem, elektřina, voda apod.).

Lidé v těchto lokalitách jsou většinou bez životních perspektiv, žijí tzv. ze dne na den a bez konkrétních plánů do budoucna. Největší problém je skutečnost, že tyto lidé nejsou schopni tuto situaci sami řešit. Problémem je zvýšená kriminalita i časté delikventní chování mladých lidí z těchto lokalit.

Při definování sociálně vyloučených romských lokalit byla použita **Gabalova analýza** je **analýza spolupráce nestátních neziskových organizací a veřejné správy na tvorbě krajských rozvojových dokumentů, případně dalších dokumentů relevantních pro Evropskou unii.**

Studie se věnuje otázce uplatnění principu partnerství mezi neziskovým sektorem a veřejnou správou. Veřejnou správu pro studii představují ministerstva, krajské úřady, krajské samosprávy. Výsledkem partnerské spolupráce jsou následující strategické rozvojové dokumenty:

- Program rozvoje kraje,
- Národní rozvojový plán,
- Společný regionální operační program,
- sektorové operační programy.

Dle **Gabalovy analýzy** sociálně vyloučených romských lokalit jsou v Jirkově definovány **tři sociálně vyloučené lokality**:

1) **Březanec 255**

- ✓ Jedná se o dům, který má 24 jednopokojových bytů ve vlastnictví města. Tato lokalita byla uměle vytvořena sestěhováním. Dům byl dostavěn v roce 1998 a původně bylo plánováno, že bude sloužit jako malometrážní byty pro matky s dětmi. V současné době je zde ubytováno 23 rodin (přibližně 60 osob).

2) **Mostecká ulice**

- ✓ Tato lokalita je tvořena dvěma staršími domy ve vlastnictví města. Vznikla kombinací řízeného sestěhování a dlouhodobé existence. Tyto domy postupem času bez potřebných investic zchátraly.

3) **Ervěnice**

- ✓ Tato lokalita existuje již dlouhou dobu a sestěhování zde probíhalo z důvodu levnějších nájmu. Doposud jsou Ervěnice součástí běžné zástavby.

Tyto lokality mají společný znak. Jedná se o území s vysokým zadlužením. Zadluženost se netýká jen nájemného, ale také dluhů u různých bankovních i nebankovních subjektů. Typickým znakem těchto území je také vysoké procento předčasného ukončení školní

docházky na středních školách po ukončení základního vzdělávání. Lokality jsou vnímány jako oblasti se zvýšenou kriminalitou, která však není zvláště evidována.

3.3.3.2.4 Jirkov - nezaměstnanost

Nezaměstnanost se po roce 1989 začala projevovat i v Jirkově. Stoupala poměrně prudce z důvodu ubývání profesního uplatnění mnoha obyvatel a rušením průmyslových subjektů v této oblasti.

Z evidence úřadu práce vyplývá, že v současné době je v Jirkově 1 932 registrovaných osob bez zaměstnání. Základní vzdělání má z celkového počtu 851 osob. V nabídce je v současné době 35 volných pracovních míst a nárůst není předpokládán. Aktuální míra nezaměstnanosti v Jirkově je 16,30 %. V sociálně vyloučených lokalitách se míra nezaměstnanosti pohybuje okolo 10,65 % - je tedy nižší. Tuto skutečnost lze vysvětlit tím, že osoby, které v těchto lokalitách žijí, zde mnohdy nemají trvalé bydliště. Žijí zde v podnájmech nebo mají trvalé bydliště na městském úřadě jako osoby bez domova. V takovém případě nespádají do evidence úřadu práce (evidence je založena na trvalém bydlišti osob).

3.3.3.2.5 Jirkov - kriminalita

Za rok 2010 došlo v Jirkově k 453 majetkovým trestným činům. 130 z nich proběhlo v sociálně vyloučených lokalitách. Přestupků bylo 250 a z toho 59 v sociálně vyloučených

lokalitách. Objevilo se 11 trestných činů úvěrového podvodu a 6 trestných činů v souvislosti s drogovou problematikou.

Z hlediska prevence je v této oblasti Policie ČR zaměřena zejména na prevenci kriminality dětí na základní škole. Během roku 2010 byly realizovány programy **Ajax I, Ajax II, Drogová problematika mladistvých, Dopravní výchova a Zebra se za tebe nerozhlédne.**

Preventivní programy zaměřené na mladistvé tato lokalita nerealizuje. Příčinou může být skutečnost, že v Jirkově jsou pouze dvě střední školy (středisko Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov a od loňského školního roku funguje v Jirkově gymnázium). Mezi žáky těchto škol je minimální počet mladistvých, kteří v této lokalitě bydlí a tráví zde velké množství volného času.

Zkušenosti z mé pedagogické činnosti jasně ukazují na skutečnost, že mladiství z této lokality sice začnou střední školu navštěvovat, ale brzy školu opustí. Výchovný poradce spolu s pedagogickým sborem většinou slyší od rodičů i studentů samotných, že pro ně střední škola není důležitá a že budou doma.

Na základě těchto skutečností lze konstatovat, že mnoho mladých lidí z této oblasti končí svou vzdělávací éru právě v této době. Proto preventivní programy, které pořádá škola, se těchto jedinců již netýkají. Veškeré preventivní snahy potom zůstávají na místní lokalitě. V Jirkově je ale prevence zaměřena na žáky základních škol, kde je školní docházka povinná.

Vzniká zde prázdný prostor, který zatím prázdným zůstává.

3.3.3.2.6 Jirkov - vzdělávání a volný čas

V oblasti vzdělávání nabízí Jirkov několik institucí. Funguje zde devět mateřských škol, čtyři základní školy, pobočka *Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov a Městské gymnázium Jirkov.*

V Jirkově také existuje řada zájmových organizací (např. *Junák, Pionýrská skupina Úsměv* atd.). Kulturní organizace zastupují např. sbor *Ventilky, Jirkovští senioři* atd.

Potřeba aktivního trávení volného času ale není zcela uspokojena. Organizace nejsou primárně zaměřeny preventivně a také cílové skupiny jsou rozdílné. Chybí zde organizace,

kteřé by nabízely smysluplné trávení volného času pro osoby ze sociálně slabých rodin. Takové aktivity by měly být zcela bezplatné, aby je tito lidé mohli využívat. V Jirkově působí jen jedno nízkoprahové zařízení pro děti a mládež: *Komunitní centrum pro děti a mládež Fontána*.

Klub Fontána nabízí prostor pro účelné trávení volného času, pomoc při řešení problémů a také pomoc při školní přípravě pro děti od 6 do 18 let.

Pravidelně je zde poskytováno sociální poradenství, příprava do školy, výuka základů práce na PC, individuální rozhovory, skupinová tvořivá činnost a jiné další možnosti, jak využít volný čas (knihy, společenské hry, zapůjčení sportovních potřeb apod.). Do klubu smí přijít zájemce kdykoliv a také kdykoliv může odejít.

3.3.3.2.7 Jirkov - poskytovatelé služeb

- **Archa 77, o. s.** (zaměřuje se na práci s rodinou a dětmi, zřizuje mateřské centrum a pořádá různé vzdělávací kurzy a přednášky),
- **Cesta Naděje, o. s.** (zřizuje azylový dům pro matky s dětmi včetně krizové pomoci, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a *Centrum pro rodinu - klub Jonatán*),
- **Člověk v tísni, o. p. s.** (v Jirkově zajišťuje předškolní vzdělávání a klub matek *Džanel*, dále doučování a volnočasové aktivity v Březenci, doučování realizuje přímo v rodinách, nabízí služby kariérního poradce, služby terénní a sociálně aktivizační,
- **Městský ústav sociálních služeb Jirkov**, příspěvková organizace (zřizuje *Domov pro seniory, Domov pro osoby se zdravotním postižením, Sociální poradnu Jirkov, Prohandicap, o. s.* - pomoc pro rodiny s dětmi se zdravotním znevýhodněním a také mimoškolní aktivity pro tyto děti),
- **Dům dětí a mládeže Paraplíčko**, příspěvková organizace (nabízí volnočasové aktivity pro děti a mládež a také pro dospělé, nabízí každý rok přibližně 50 zájmových útvarů),

- **Městská policie Jirkov** (zabezpečuje místní záležitosti veřejného pořádku, kromě jiných úkolů se také zabývá preventivní činností, která se zaměřuje právě na základní školství - přednášky a realizace různých preventivních projektů).

3.3.3.2.8 Jirkov - SWOT analýza

Vedení města Jirkova ve spolupráci s *Agenturou pro sociální začleňování* se v roce 2010 rozhodlo řešit nejdůležitější problémy, které se v dané lokalitě během posledních let vyskytují. Tato agentura funguje jako nástroj vlády České republiky a jejím posláním je podpořit obec v procesu sociálního začleňování. Využívá k tomu řadu nástrojů - mapování potřeb, síťování, aktivizaci, lokální partnerství, strategické plánování a poradenství. Podporuje propojování veřejné správy, neziskového a ziskového sektoru, které by mělo přinést efektivní využití potenciálu všech zúčastněných aktérů.

V rámci realizace tohoto projektu agentura vypracovala SWOT analýzu města Jirkova, která ukazuje nejdůležitější a nejpálčivější problémy dané lokality (Strategický plán lokálního partnerství Jirkov, 2010).

Celou SWOT analýzu obsahuje **příloha č. 1**.

Při sestavování analýzy města Jirkova agentura vycházela z názorů a připomínek lokálních partnerů.

Silnými stránkami města Jirkova byly např. prointegrační charakter školství, vlastní bytový fond, existence všech stupňů vzdělávací soustavy (mimo vysoké školy), funkční veřejná služba, přípravné třídy na *Základní škole Budovatelů* a další.

Slabé stránky reprezentovaly např. vysoká nezaměstnanost, nízká motivovanost ke vzdělání, vysoká zadluženost obyvatel, nezájem o předškolní vzdělávání, nedostatek mimoškolních aktivit, vysoký počet heren, přetíženost poradenských pracovišť, nedostatečná kapacita azylového bydlení, absence terénní práce a další.

Příležitosti pro město Jirkov partneři spatřují v evropských dotacích, rozšíření terénní sociální práce, vytvoření společensky účelných míst, cílené rekvalifikaci nebo v sociálním podnikání.

Rizika je možné vidět ve snižování životní úrovně obyvatel, zvýšení nezaměstnanosti, rostoucí kriminalitě, spekulaci s byty, řízené migraci.

Na základě vypracované SWOT analýzy byly stanoveny **priority k řešení**:

Z uvedených priorit pak vyplývá celková problematická situace ve městě Jirkov. Je zde patrné, že všechny z uvedených priorit, pokud nebudou v budoucnosti řešeny, mohou vytvářet prostředí, ve kterém je vznik sociálně patologických jevů více než pravděpodobný.

Priority stanovilo vedení města Jirkova ve spolupráci se svými sociálními partnery. Při stanovování těchto priorit partneři vycházeli ze strategického plánu rozvoje města Jirkova. Partneři ale nebyli ti, jichž se daná problematika týká nejvíce, ti, kteří se v daném prostředí pohybují, kteří v něm žijí. Jejich názor na budoucnost proto známý není.

3.3.4 Prevence na úrovni škol

Škola je instituce, která kromě úkolů, které plní v oblasti vzdělávání, má také důležitou úlohu ve výchově svých žáků. Výchova žáků k předcházení a minimalizaci chování, které je označováno jako rizikové, je součástí činnosti každé školy. Žáci mají také být vychováni ke zdravému životnímu stylu, ke zvládnutí těžkých životních situací a rozvoji sociálního chování, které je pozitivní.

Škola se může k takovéto problematice stavět lhostejně, alibisticky a nezatěžovat se problémy svých žáků, které přímo nesouvisí s výukou. Pokud ale má být škola institucí, která

je svým žákům oporou a která je má vést společně s rodinou do plnohodnotného života dospělých, je nutné se k problémům svých žáků takto nestavět a udělat vše pro to, aby žákům jejich cestu co nejvíce ulehčila a podala v případě potíží pomocnou ruku.

Minimální preventivní program

V oblasti prevence je základním dokumentem školy Minimální preventivní program. Tvoří modelový rámec pro školní preventivní program. Ten by měl stanovovat cíle preventivního programu a také aktivit školy v dlouhodobém i krátkodobém horizontu.

Cílem takového programu je oddalovat výskyt rizikového chování, bránit mu nebo jej snižovat a v neposlední řadě zvyšovat schopnost žáků a studentů činit životní rozhodnutí, která jsou informovaná a zodpovědná.

Tvorba tohoto programu se opírá o **Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních** (v souladu se **Strategií prevence rizikového chování u dětí a mládeže** v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, **Národní strategií protidrogové politiky, Strategii prevence kriminality**).

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže:

- vymezuje aktuální terminologii (ta je aktuálně v souladu s terminologií v zemích Evropské unie),
- obsahuje začlenění prevence do školního vzdělávacího programu a školního řádu,
- popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a také úlohu pedagogického pracovníka,
- definuje Minimální preventivní program,
- doporučuje postupy škol a školských zařízení při výskytu rizikových forem chování dětí a mládeže.

Primární prevence, která vychází z působnosti *Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy*, se zaměřuje zejména na předcházení rizikům, která jsou spojena zejména s následujícími druhy rizikového chování:

- a) agrese, šikana, kyberšikana, vandalismus, násilí, antisemitismus, extremismus, intolerance, homofobie, rasismus, xenofobie,
- b) záškoláctví,
- c) závislostní chování (užívání všech druhů návykových látek, gambling, netolismus),
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- e) poruchy příjmu potravy,
- f) působení sekt,
- g) rizikové sexuální chování.

Součástí Metodického doporučení je praktický návod „**Co dělat, když**“, který obsahuje praktické pokyny pro ředitele škol a školní metodiky prevence, jak se zachovat při výskytu konkrétního druhu rizikového chování.

Tvorba a realizace **Minimálního preventivního programu** je svěřena všem pedagogickým pracovníkům školy. Důležitá je spolupráce školního metodika prevence a metodika příslušné pedagogicko-psychologické poradny. Účastnit se mohou také místní neziskové organizace a další subjekty (Policie české republiky). Efektivita Minimálního preventivního programu závisí na míře odpovědnosti, se kterou je k problematice prevence přistupováno.

Autorský kolektiv Miovský et al. (2012) navrhl strukturu Minimálního preventivního programu pro základní školy (věková skupina 6-15 let). Je zaměřen na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj sociálních a komunikačních kompetencí. Zahrnuje také část, která je věnovaná přímo jednotlivým formám rizikového chování.

Struktura **Minimálního preventivního programu** obsahuje:

- 1) pravidla pro zvýšení bezpečnosti dětí ve škole a na akcích pořádaných školou,
- 2) **life-skills** (programy zaměřené na rozvoj dovedností pro život), **social-skills** (rozvoj sociálních dovedností), **self-management** (dovednosti sebeovlivnění),
- 3) programy, které jsou zaměřené na jednotlivé druhy rizikového chování.

Cílem Minimálního preventivního programu je vypracovat obecné schéma. V rámci tohoto schématu je pak možné připravovat konkrétní programy a aktivity, které jsou cíleně a konkrétně zaměřené, jsou propojené a představují potřeby a možnosti konkrétní školy.

Jak už jsme zmínili, škola a školská zařízení jsou instituce, které mají na výchovu dítěte nezpochybnitelný vliv. Místo primární výchovné instituce zaujímá rodina. Ta má na výchovu dítěte zcela zásadní vliv. Škola se na druhé místo dostává z následujících důvodů:

- doba, kterou dítě tráví ve škole, tvoří až ¼ celého dne,
- škola svým působením výrazně ovlivňuje životní styl a způsob rozhodování dítěte,
- první problémy v chování dítěte, které zpravidla vyžadují odbornou péči, se objeví právě ve škole, v rámci školního kolektivu,
- škola nebo školské zařízení je prostředí, v němž lze systémově korigovat pozitivní vliv vrstevníků na jedince (nejen ve škole, ale obecně při všech společných činnostech).

Primární prevence by měla právě z těchto důvodů probíhat hlavně ve škole a školských zařízeních. To je velmi dobrý důvod pro realizaci. Není to ale vždy jednoduchá záležitost. Účinnost preventivních programů je přímo závislá na součinnosti jednotlivých subjektů školy - od ředitele až po jednotlivé pedagogy a také na jejich odpovědnosti. Další překážky potom tvoří časová náročnost jednotlivých aktivit a také jejich finanční zajištění.

Tradiční pojetí charakterizuje školu jako místo, kde jsou dětem předávány hlavně vědomosti. Podle rámcových vzdělávacích programů mají být tyto vědomosti zasazeny do kontextu jednotlivých výsledných kompetencí. Ty jsou potom obsahem jednotlivých vyučovacích předmětů a mezipředmětových vztahů. Toho lze využít i s ohledem na prevenci.

Různé sociologické výzkumy ukazují, že socializační vliv rodiny v posledních letech slábne a mnohé úkoly jsou přenášeny právě na školu. Nežřídkou se ve školách setkáváme s názory rodičů problémových žáků, že škola by si měla poradit, protože ona má vychovávat.

Školy mohou svými programy ovlivňovat nejen žáky, ale také jejich rodiče a celou komunitu. Mohou na děti působit nejen během vyučování, ale i mimo něj. Proto se na školy hledí s takovými nadějemi a proto se od nich čeká více, nežli jsou samy schopny a ochotny poskytovat. (Matoušek, 1998, s. 267)

3.3.4.1 Personální zajištění prevence na školách

Jak už jsem zmínila v předchozích částech své práce, prevence ve školách a školských zařízeních je velmi náročná jak na personální zajištění, tak na způsob realizace jednotlivých preventivních aktivit. V personálním systému škol mají jednotliví pracovníci své konkrétní úkoly.

Ředitel školy

Ředitel školy je velmi důležitý článek personálního zajištění prevence. Jeho úkolem je sledování efektivity prevence sociálně patologických jevů celé školy. Provádí personální a organizační zajištění ke zlepšení celkového klimatu v dané škole. V případě potřeby je oprávněn svolat výchovnou komisi za účasti rodičů, pedagogů, orgánů péče o dítě apod. Přímo se podílí na řešení problémů jednotlivých žáků, je oprávněn udělovat výchovná opatření konkrétním žákům za konkrétní kázeňské přestupky.

Školní metodik prevence

Školní metodik prevence spoluvytváří minimální preventivní program a podílí se na jeho konkrétní realizaci v konkrétních podmínkách konkrétní školy. S jednotlivými pedagogy řeší otázky, které se týkají primární prevence, může v případě potřeby dávat podněty k možné nápravě vzniklých problémů. Velmi důležitá je jeho úloha ve spolupráci s institucemi a organizacemi v oblasti primární prevence. Zajišťuje jejich součinnost a koordinuje jednotlivé preventivní aktivity. Administrativně dokumentuje průběh preventivních opatření ve škole a hodnotí realizaci konkrétního minimálního preventivního programu.

Výchovný poradce

Výchovný poradce spolu s metodikem prevence koordinuje aktivity školy v oblasti prevence. Jeho úloha je konkrétní - je schopen nabídnout pomoc žákům i pedagogům, pokud se vyskytne konkrétní problém. Má přehled o žácích, kteří jsou ohroženi ve svém vývoji, sebepojetí nebo komunikaci s druhými. Spolupráce mezi pedagogy a výchovným poradcem je realizována na úrovni předávání informací. Pedagogové informují výchovného poradce o výskytu různých potíží jednotlivých žáků nebo problémech, které se objevily v konkrétním školním kolektivu (výskyt agresivního chování, neúspěchy v učení, problémy rodinné, vztahové, osobnostní, obtížná komunikace, konflikty s rodiči, krádeže ve třídě apod.).

Výchovný poradce následně stanoví strategii řešení konkrétních problémů, řediteli školy může navrhnout svolání výchovné komise, individuálně konzultuje danou problematiku s jednotlivými žáky. Je schopen nabídnout žákům (jejich zákonným zástupcům) některou z možností odborné péče a další pomoc. Také je oprávněn jednat se sociálním odborem obecního úřadu a konzultovat problematiku s jinými odbornými pracovišti - pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně-pedagogickými centry, středisky výchovné péče, atd.

Pedagog

Pedagog je primárním článkem celého systému. Pedagogové se věnují v rámci výuky rozvoji jednotlivých kompetencí žáků. V oblasti prevence provádějí předběžnou diagnostiku žáků a třídy a jsou to oni, kteří mají reagovat na první signály objevujících se problémů v chování žáků, v klimatu školní třídy. Jsou také první, kteří na takové signály musí reagovat. Bohužel se ve školní praxi stále setkáváme s případy, kdy pedagog na tyto signály nereaguje a problematika je řešena až ve stadiu daleko pokročilejším, než kdyby reagoval okamžitě a využil všech možností ke zmírnění dopadu konkrétního problému.

Jednotliví pedagogové na pedagogických radách (jedenkrát za čtvrtletí školního roku) hodnotí uplynulé období v rovině studijních výsledků konkrétního žáka i v rovině jeho kázně. Případnou problematiku konzultují a navrhují vhodná opatření. Třídní učitel pak předává informace rodičům žáka a situaci s nimi konzultuje.

3.3.4.2 Materiální zabezpečení prevence na školách

Metodické a učební materiály se na školách rozlišují podle věkové skupiny žáků, pro které jsou určeny.

Pro věkovou skupinu, která odpovídá 1. stupni základní školy, jsou školám k dispozici **videokazety** (*Řekni drogám ne*) a **učebnice** (Z. Kašparová, T. Houška: *Sám sebou* - pro 1. stupeň ZŠ).

Pro věkovou kategorii, která odpovídá 2. stupni základní školy, jsou rovněž k dispozici **videokazety** (*Řekni drogám ne, Svět drog - příliš drahá jízda, Kdopak by se sexu bál - vyber si*

zdraví) a **učební materiály** (Z. Kašparová, T. Houška: *Sám sebou* 1-4 určené pro 6. - 9. ročník základní školy).

Dále lze využít různé **časopisy a publikace**, které se věnují protidrogové tematice (*Závislost a my*, *Prevence obchodu se ženami* - publikace určená pedagogům, *Andělé na jehle netančí* - bulletin odboru prevence kriminality, *Drogy, co bychom o nich měli vědět*, *Klíč k bezpečí*, *Jak společnost osvobodit od drog* atd.).

Žákům jsou potom věnované například **nástěnné obrazy** (Nejčastěji zneužívané drogy a jejich účinky, Výživa a zdraví atd.).

V současné době je možné v rámci prevence využít i **internetového portálu** DUMy.cz. Tento portál vznikl ve vazbě na projekt EU *Peníze školám*. V jeho rámci mohou být vytvářeny digitální učební materiály například s preventivní tematikou, které jsou volně přístupné všem pedagogům.

3.3.4.3 Primární prevence v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů

Primární prevence je ve školách také obsahem jednotlivých vyučovacích předmětů. Jsou zařazeny do **klíčových vyučovacích oblastí**, které jsou koncipovány ve **školním vzdělávacím programu**. Ten je tvořen na základě **rámcových vzdělávacích programů** pro jednotlivé typy škol a jednotlivé obory vzdělání.

Klíčové vyučovací oblasti:

- 1) **oblast přírodovědná** (biologie člověka, biologické účinky drog, fyziologie atd.),
- 2) **oblast zdravého životního stylu** (výchova ke zdravému životnímu stylu, podmínky správné výživy, trávení volného času, osobní a duševní hygiena atd.),
- 3) **oblast občanské a rodinné výchovy** (postavení rodiny ve společnosti, správná výživa, příprava na život, správná komunikace, subjekty participující v oblasti prevence drog, vedení domácnosti, finanční gramotnost atd.),
- 4) **oblast společenskovední** (užší a širší společenské prostředí, interakce jedince se sociálním prostředím, proces socializace jedince atd.),

- 5) **oblast sociálně právní** (práva a povinnosti dítěte, právní aspekty užívání drog, nelegální činnosti mládeže, význam a cíle reklamy, autorská práva apod.).

3.3.4.4 Volnočasové aktivity školy

V systému primární prevence hrají velmi důležitou roli také volnočasové aktivity jednotlivých škol a školských zařízení. Účast na volnočasových aktivitách školy je prostor pro zájmové vzdělávání - jeho funkce je jak vzdělávací, tak výchovná, kulturní, sociálně-preventivní, zdravotní, oddechová a kompenzační. Škola ve spolupráci s rodiči, institucemi volného času a obcemi rozvíjí a kultivuje zájmy a nadání, sociální vztahy a demokratické občanství. (Hofbauer, 2004)

Volnočasové aktivity školy jsou prostředkem k poznávání zájmů a nadání dětí. Za jejich přispění je možné utváření pozitivního vztahu dětí a mladých lidí ke vzdělávání, budoucí profesi a také k životu.

Volnočasové aktivity je možné sledovat ve **dvou rovinách**.

- 1) **Jednorázové aktivity** (návštěvy historických památek, kulturní a sportovní akce, školní slavnosti, zábavy, plesy, mezitřídní sportovní utkání, lyžařské výcvikové zájezdy, školy v přírodě, prázdninové tábory, zahraniční zájezdy pořádané školou). Svůj význam mají i **místní, regionální, celostátní a mezinárodní soutěže žáků - olympiády** (přírodovědné, společenskovední), nebo **soutěže v individuálních a kolektivních sportech**.
- 2) **Pravidelné aktivity** (zájmové kroužky, soubory umělecké tvořivosti, sportovní družstva). Pravidelné aktivity také mohou být zaměřené na **veřejně prospěšnou** nebo **tvůrčí činnost** (ochrana a tvorba životního prostředí, výtvarné práce, literární soutěže, koncerty atd.).

3.3.4.5 Střední škola technická, gastronomická a automobilní Chomutov

Pro účely empirického výzkumu mé práce jsem si vybrala *Střední školu technickou, gastronomickou a automobilní Chomutov*.

Škola vznikla jako příspěvková organizace sloučením *Obchodní akademie, Střední odborné školy gastronomické a Středního odborného učiliště Chomutov, Střední školy technické a automobilní Chomutov a Střední odborné školy služeb a Středního odborného učiliště Kadaň*.

Škola poskytuje vzdělání v oblasti strojírenství, zemědělství a gastronomie, nabízí denní i dálkovou formu studia.

Škola v současné době nabízí vzdělávání v širokém spektru oborů vzdělávání od technických oborů až po obory, které poskytují vzdělávání humanitní. Nabízené kategorie oborů vzdělání jsou E, M, H, L a C. Výuka je realizována ve čtyřech střediscích školy a odborný výcvik je zajišťován na smluvních pracovištích.

Nabízené obory vzdělání a ŠVP obsahuje **příloha č. 2**.

Podle kategorizace nabízených oborů lze odvodit přibližné charakteristiky žáků, kteří naši školu navštěvují. Jedná se o žáky, kteří studují obory zakončené maturitní zkouškou, o žáky, kteří své studium ukončí výučním listem, a také o skupinu žáků, kteří jsou zatíženi nějakým druhem handicapu a studují obory, ve kterých jsou studijní nároky snižované.

Věkové kategorie žáků se pohybují mezi 15. - 18. rokem, ve výjimečných případech u nás žáci zůstávají až do doby, dokud je jejich vzdělávání dle zákona možné.

Sociální prostředí, ze kterých naši žáci pocházejí, je také různé. Někteří žáci jsou z kvalitního rodinného prostředí, z úplných a také ekonomicky zajištěných rodin. Jiní žáci mají své zázemí z nějakého důvodu nestandardní. Pocházejí z neúplných rodin, sociálně slabých rodin a jejich ekonomické zázemí není na dobré úrovni.

3.3.4.5.1 Minimální preventivní program školy

Školní preventivní strategie (dále jen ŠPS) se věnuje vytvoření **příznivého sociálního klimatu školy**, to znamená vytvoření vzájemné komunikace mezi žáky, mezi učiteli a žáky. Snaží se

žákům nabídnout seberealizaci ve volnočasových aktivitách a podnítit jejich zájem o práci školy. Důležitými oblastmi jsou posilování komunikačních dovedností a schopností vytvářet přátelské vztahy, zlepšování asertivních dovedností a sebeovládání, učení se nenásilnému zvládnutí konfliktů a zvládnutí úzkosti a stresu.

Tyto úkoly jsou naplňovány v několika oblastech:

- **oblast zdravého životního stylu** (výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, pohybové aktivity),
- **oblast společenskovední** (formy komunikace, sociální dovednosti a kompetence),
- **oblast rodinné a občanské výchovy** (kooperativnost, empatie a vztahy mezi lidmi),
- **oblast sociálně právní** (právní aspekty sociálně patologických jevů, postoj ke společensky nežádoucím jevům, práva žáků).

Preventivní témata jsou nejfrekventovanější v těchto vyučovacích předmětech: výchova k rodičovství, občanská výchova, výtvarná výchova, tělesná výchova, úvod do světa práce. Každý z pedagogů rozpracoval témata problematiky do svých celoročních plánů a naplňuje je v jednotlivých hodinách. Pro naplňování školní preventivní strategie jsou voleny různé formy a metody působení na žáky. Základními principy jsou respekt k potřebám jedince, komunikace a spolupráce uvnitř a vně školy.

Prevence sociálně patologických jevů:

- spolupráce s okresním preventistou sociálně patologických jevů (konzultace, besedy, informační materiály ...),
- linka důvěry (řešení problémů – nástěnka, osobně se školním metodikem prevence),
pozn. fotodokumentaci z koutku prevence obsahuje příloha č. 3.
- v oblasti drogové problematiky informace o škodlivosti návykových látek,
- spolupráce s třídními učiteli a vychovateli,
- školení – nové znalosti a postupy při řešení sociálně patologických jevů, působení v hodinách,

- spolupráce s *Policií ČR, Radou města Chomutova – LINKS* (pracovní skupina pro prevenci),
- internet – seznamování s nejnovějšími poznatky a aktivitami,
- posílení dozorů (spolupráce dvou učitelů).

Současná problematika:

- žáci se nezapojují do mimoškolních volnočasových aktivit,
- neumějí si sami najít zájmový kroužek mimo školu,
- rodiče jejich zájmové mimoškolní činnosti nepodporují,
- rodině chybí finanční prostředky na zaplacení zájmové činnosti žáků,
- žáci selhávají mezi průměrně nadanými vrstevníky, nestačí jim,
- pro poruchy chování jsou žáci vyčleňováni z běžných dětských kolektivů.

V rodinách se vyskytují negativní jevy jako:

- nezáměr o potřeby dětí,
- nekontrolování využívání volného času,
- vulgární vyjadřování mezi rodiči,
- kriminalita rodičů,
- nevhodné až špatné bytové podmínky,
- časté střídání partnerů,
- nestabilní rodinné poměry.

Cíle protidrogového programu

V protidrogové preventivní strategii byly stanoveny **priority**:

- výchova k odpovědnosti za zdraví své i ostatních,
- vytváření eticky hodnotných postojů a způsobů chování,
- pozornost rizikovým skupinám žáků, důvěryhodné a dostupné poradenství.

V souvislosti s danými prioritami je vytvořen **system úkolů**:

1. vytvořit pro žáky různorodou nabídku zájmových kroužků, zapojit do práce v nich co nejvíce žáků a vést je ke vhodné a přínosné náplni volného času, nenásilně formovat jejich životní postoje a návyky,

2. informovat žáky o volnočasových aktivitách v místě bydliště a v případě zájmu jim pomoci navázat kontakt s jejich organizátory,
3. umožnit žákům i v mimoškolní době návštěvu různých kulturních zařízení a tak jim nabízet a poskytovat pozitivní životní hodnoty, pěkné zážitky a nenásilně je učit slušnému chování ve společnosti a zároveň rozšiřovat jejich kulturní rozhled,
4. rozšiřovat zájmovou činnost žáků,
5. využívat a rozšiřovat nabídku metodických materiálů a dalších pomůcek,
6. zajišťovat vhodné, kvalitní besedy a přednášky dle nabídky a potřeb, účastnit se akcí nabízených v rámci preventivních programů,
7. zajistit pro žáky možnost si o svém problému popovídat a pomáhat jim při hledání vhodného řešení,
8. seznámit rodiče s Minimálním preventivním programem, působit na ně, aby si uvědomili, že mají u svých dětí největší vliv v oblasti prevence sociálně patologických jevů,
9. část vzdělávání pedagogů a pracovníků školy zaměřit na nové poznatky v oblasti problematiky šikanování, protidrogové prevence, záškoláctví, prevence kouření, poruch chování,
10. spolupráce s dalšími organizacemi v oblasti prevence sociálně patologických jevů, hledání a navázání nových kontaktů,
12. zařadit protidrogové působení jako součást vzdělávacího procesu.

Volnočasové aktivity

V protidrogové prevenci klademe důraz na zájmové vyplnění volného času dětí (kroužky sportovní, výtvarné, výpočetní techniky ...).

Nabídku kroužků budeme během školního roku upravovat podle zájmu žáků a možností vedoucích těchto kroužků.

Návštěva kulturních zařízení

Vzhledem k tomu, že naším cílem je co nejlépe žáky připravit pro jejich budoucí život, chceme jim ukázat v rámci dlouhodobého působení, že návštěva kina, divadla nebo výstavy pro ně není nedosažitelná a nezajímavá, ale naopak že jim může přinést i hezký zážitek, nové poznatky a zkušenosti, usnadnit začlenění do společnosti.

Prevence proti šikaně

V průběhu školního roku připravujeme žáky, jak se mají bránit před šikanováním, co je třeba udělat, když je někdo šikanuje, co mají dělat, když vědí, že někdo šikanuje kamaráda, a na koho se mají obrátit o pomoc.

Protidrogové působení jako součást vzdělávacího procesu

Zařazování protidrogového působení do osnov a učebních plánů.

Problematiku zneužívání drog lze zařadit do většiny předmětů, zejména do občanské výchovy, výchovy k rodičovství, tělesné výchovy.

Besedy, přednášky

Pečlivým výběrem přednášek a besed budeme pokračovat v osvětové činnosti zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů.

Budeme vyhledávat besedy zejména v těchto oblastech: kouření a jeho škodlivost, nebezpečí drog, šikanování jako trestná činnost, práce policie, trestná činnost a trestní odpovědnost mládeže, týrání dětí, nebezpečí alkoholismu, sexuální zneužívání, sexuální výchova, závislost na počítačích a hracích automatech, záškoláctví.

4. Státní a nestátní instituce v systému prevence delikvence

4.1 Státní instituce

Státní instituce svou činnost zaměřují na práci s dětmi a mládeží, která se projevuje sociálně patologickým a delikventním chováním. Rozdělují se podle **věcné působnosti** jednotlivých ministerstev:

1) instituce v kompetenci **Ministerstva práce a sociálních věcí:**

- ✓ systém sociálních služeb (nizkoprahová zařízení pro děti a mládež, azylové domy, domy na půli cesty apod.),
- ✓ sociální asistenti,
- ✓ oddělení péče o rodinu a dítě,
- ✓ kurátoři pro mládež.

- 2) instituce v kompetenci **Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy**:
- ✓ pedagogicko-psychologické poradny,
 - ✓ domovy mládeže, výchovné ústavy pro mládež, diagnostické ústavy, dětské domovy,
 - ✓ střediska výchovné péče o mládež,
 - ✓ školní družiny, školní kluby.
- 3) instituce v kompetenci **Ministerstva vnitra**:
- ✓ protidrogoví koordinátoři,
 - ✓ specializovaná pracoviště kriminální služby Policie ČR,
- 4) instituce v kompetenci **Ministerstva zdravotnictví**:
- ✓ střediska krizové intervence,
 - ✓ některá pracoviště telefonické pomoci,
 - ✓ poradny,
 - ✓ dětské psychiatrické léčebny a oddělení.
- 5) instituce v kompetenci **Ministerstva spravedlnosti**:
- ✓ soudy a státní zastupitelství,
 - ✓ Probační a mediační služba ČR,
 - ✓ Vězeňská služba ČR (věznice pro mladistvé).

K-centra jsou zaměřená na klienty ohrožené závislostí na návykových látkách. Cílem této služby je minimalizace zdravotních a sociálních rizik a také motivace ke změně rizikového chování.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou určena klientům, kteří jsou ohroženi nežádoucími jevy a nevyhledávají institucionalizovanou formu pomoci. Cílem je opět změna způsobu života a chování, minimalizace rizik, orientace v sociálním okolí.

4.2 Nestátní instituce

V oblasti primární prevence hrají důležitou roli i organizace nestátní. Z hlediska právní formy to jsou hlavně občanská sdružení. Mohou mít ale i formu nadací, nadačních fondů nebo

obecně prospěšných společností. Tyto společnosti jsou zakládány s cílem poskytovat obecně prospěšné činnosti v různých oblastech (ochrana životního prostředí, ochrana mládeže, ochrana zvířat, sociální péče, kultury, sportu, vědy a výzkumu atd.).

Samotnou existenci občanských sdružení stejně jako postup při jejich zakládání upravuje **zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů** na základě práva sdružovacího. Právo sdružovací je obsahem **Listiny základních práv a svobod** a umožňuje občanům sdružovat se v různých spolcích a společnostech. Z tohoto titulu jsou také zakládány společnosti, jejichž cílem a náplní je právě preventivní působení a aktivity.

Občanská sdružení jsou právnické osoby a mohou sdružovat jak fyzické, tak právnické osoby.

Financování občanských sdružení poskytuje také možnost získání různých grantů na podporu jejich aktivit. Granty mohou být poskytnuty soukromými dárci i státními institucemi. Základní princip, na kterém grantová politika pracuje, je ten, že existuje možnost realizace smysluplného projektu. Prostředky nemusejí být poskytovateli vráceny a mohou tak být plně využity ke svému účelu, jsou určeny na podporu občanských sdružení. Získání grantových prostředků ale nemusí být jednoduché. Vyžaduje náročnou práci při přípravě projektů. Využití prostředků je následně velmi přísně ze strany poskytovatele také kontrolováno.

V oblasti primární prevence v České republice existuje mnoho takových společností - *Centrum primární prevence Semiramis o. s., Prostor, o. s.* a mnohé další.

4.2.1 Streetwork a nízkoprahová zařízení

Streetwork je poměrně novou metodou sociální práce. Její podstatou je aktivní vyhledávání sociálně patologických jevů, intervence a krizová pomoc při jejich výskytu s nabídkou nízkoprahových služeb.

Streetworker (terénní sociální pracovník) vyhledává a intervenuje v přirozeném prostředí jedinců nebo skupin. Takovým prostředím mohou být ulice, parky, kluby, herny a další, tedy prostředí, ve kterých je výskyt ohrožených jedinců nejpravděpodobnější. Streetwork může probíhat jako samostatná služba, nebo může mít formu doprovodnou a bývá úzce spojen s nízkoprahovým zařízením.

Tato metoda se dělí na **dva základní druhy**:

- 1) specifický streetwork,
- 2) nespecifický streetwork.

Specifický streetwork je orientován na problém. Cílovou skupinou jsou jedinci, kteří jsou zasaženi nějakým druhem sociálně patologického jevu (drogy, prostituce, bezdomovci a další). Teprve poté jsou zjišťovány sociodemografické znaky těchto jevů.

V České republice specifický streetwork realizují právě nevládní neziskové organizace. V centru pozornosti těchto organizací je především drogová problematika. Cílem je stabilizace klientovy životní situace a probíhá formou například výměny injekčního materiálu, informačního servisu, první pomoci, krizové intervence atd.

Nespecifický streetwork je orientován přímo na konkrétního jedince. Streetworker si s klientem vytvoří „důvěrný“ vztah a poté mu pomáhá vyřešit konkrétní problém nebo konkrétní životní situaci.

Nízkoprahová zařízení

Nízkoprahovost znamená, že služby jsou realizovány takovým způsobem, aby umožňovaly maximální přístupnost. Nízkoprahová zařízení se snaží odstranit časové, prostorové a finanční bariéry. Vstup do těchto zařízení je bezplatný a právo do nich vstoupit mají všichni uživatelé, kteří spadají do konkrétní cílové skupiny. Některé služby, které jsou poskytovány v nadstandardní rovině, ale mohou být klientem částečně hrazeny. Částečná úhrada má klienty motivovat.

Příkladem nízkoprahových zařízení mohou být K-centra a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

5. Empirický výzkum

5.1 Cíle empirického výzkumu

Hlavním cílem empirického výzkumu je zjistit, **jak účinné jsou z hlediska žáků preventivní programy, a to na dvou úrovních - na úrovni školy a na úrovni místní lokality.**

Empirický výzkum má několik dílčích cílů.

Prvním dílčím cílem je zjištění, jaké faktory mohou dle názoru žáků ovlivnit úspěšnost preventivních programů v rámci školy.

Druhým dílčím cílem je zjištění, jaké možnosti vnímá mládež v oblasti využití volného času na úrovni školy a na úrovni lokální komunity.

Třetím dílčím cílem je zjištění názoru respondentů na to, jaký vliv mají volnočasové aktivity na vznik patologického chování žáků.

Čtvrtým dílčím cílem je zjištění názorů a postojů žáků k otázkám z oblasti prevence.

5.2 Výběr respondentů

Výběr respondentů pro empirický výzkum je značně komplikovaný. Komplikovaný je z několika hledisek. Aby byla zachována návaznost školy na místní lokalitu, byl výběr limitován dvěma podmínkami:

- 1) respondenti musí být žáci *Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov,*
- 2) musí mít bydliště v místní lokalitě Jirkov.

Obě podmínky musí být splněny současně.

Věková kategorie žáků se pohybuje v rozmezí 16-18 let. Protože škola má celkem čtyři střediska, která se nacházejí v Chomutově, Jirkově, Údlicích a Kadani a výzkum je podmíněn bydlištěm v Jirkově, nejsou respondenti žáci jen jednoho ze středisek. Jedná se o výběr žáků splňujících daná kritéria.

Pro svůj výzkum jsem vybrala 160 žáků školy, kteří daná kritéria splňují.

5.3 Výzkumná strategie

5.3.1 Typy výzkumů

V praxi se můžeme setkat s velkým množstvím výzkumů, zkoumají se jevy, události atd. Pro některé výzkumy je vhodné zvolit výzkum kvalitativní, pro jiné kvantitativní.

Základní výzkum je spojen s teorií a jeho výsledky pomáhají rozvíjet vědu - rozšiřují metodologii nebo stav teoretického poznání. Obvykle bývá financován z veřejných zdrojů.

Aplikovaný výzkum je zaměřen na praktické řešení problémů, jeho cílem je použít výsledky v praxi.

Kvantitativní výzkum znamená stanovení a testování hypotéz, jejich potvrzení nebo vyvrácení. Tento výzkum využívá kvantifikační nebo statistické metody.

Kvalitativní výzkum má za cíl lépe porozumět zkoumané skutečnosti, má vytvořit nové porozumění dané problematice, vytvořit hypotézy nové.

Kvantitativní výzkum	Kvalitativní výzkum
Ptáme se: Co? Jak? Kolik?	Ptáme se: Proč?
Příklady využití: analýzy návštěvnosti, frekvence půjčování, určování míry spokojenosti uživatelů.	Příklady využití: Proč lidé (ne)chodí do knihovny? Jak se v ní chovají a jaký význam pro ně knihovna má?
Deduktivní (postupuje od obecných soudů k jednotlivostem)	Induktivní (postupujeme od jednotlivostí k obecným soudům)

Testování teorií, hypotéz

Vytváření teorií

Strukturované, standardizované metody (dotazník)

Rozhovor, pozorování

Velký výzkumný vzorek

Menší výzkumný vzorek

Redukce informací

Vyčerpávající informace o případě

Zprostředkovaný kontakt s respondenty

Těsný a dlouhodobý kontakt

Matematické, statistické zpracování

Kódování

Generalizace je možná

Generalizace je nemožná

Vysoká reliabilita

Reliabilita je nízká

Nízká validita

Vysoká validita

Pro svou práci jsem vybrala výzkum kvantitativní, realizovaný dotazníkovým šetřením, protože jeho použití je v souladu s cílem práce - zjistit, **jak účinné jsou preventivní programy na úrovni školy a místní lokality**. Ptáme se tedy na kvantitu, proto kvantitativní výzkum. Protože ke zjištění daných cílů je zapotřebí velkého výzkumného vzorku, je dotazníkové šetření vhodnou metodou. Výsledky tohoto šetření bude pak možné použít jako doporučení ke zlepšení stávající situace v oblasti prevence na úrovni školy i na úrovni místní lokality.

5.3.2 Dotazník

Dotazníkové šetření obecně má několik výhod:

- má malé náklady,
- představuje časovou úsporu,
- je málo náročný na počet výzkumníků,
- dotazník je možné opakovaně použít,
- je anonymní,
- výsledky jsou reprezentativní,
- standardizace umožňuje statistickou analýzu dat.

Dotazník má ale i řadu nevýhod. Velkou nevýhodou je skutečnost, že respondenti mohou něco jiného říkat a něco jiného dělat, dotazníkem proto nemůžeme měřit skutečné chování respondentů. Měřitelné jsou ale jejich názory a postoje.

5.3.2.1 Konstrukce dotazníku

Hlavním cílem dotazníkového šetření je zjistit, jaký je názor respondentů na oblast prevence na úrovni školy a místní lokality.

Dotazník je tvořen otázkami z jednotlivých oblastí dílčích cílů. Každému dílčímu cíli odpovídá hypotéza.

První dílčí cíl (*jaké faktory mohou dle názoru žáků ovlivnit úspěšnost preventivních programů v rámci školy*) je zkoumán otázkami 1-4:

- 1) Pořádá vaše škola akce, které se týkají prevence?
- 2) Ovlivňují tyto akce tvoje chování?
- 3) Tyto akce jsou úspěšné, protože (následují faktory, které podle názorů respondentů mohou ovlivnit úspěšnost školních preventivních akcí).
- 4) Výchovně vzdělávací akce jsou úspěšné(faktor, který se týká velikosti skupin při preventivních výchovně vzdělávacích akcích).

Otázka č. 1 má zjistit, jaká je četnost preventivních akcí v konkrétní škole, v mém případě na jednotlivých střediscích harmonizované školy. Otázka č. 2 je směřována na účinnost preventivních akcí. Má zjistit, zda tyto akce nějakým způsobem ovlivňují chování respondentů. Otázky č. 3 a 4 jsou zaměřeny na faktory, které mohou úspěšnost preventivních akcí ovlivnit (lektor, velikost skupiny, použití technických prostředků, použití různých výukových metod).

Z tohoto oddílu vyplývá hypotéza č. 1:

H1: Žáci jsou toho názoru, že úspěšnost preventivních akcí je závislá na působení různých faktorů.

Druhý dílčí cíl (*jaké možnosti vnímá mládež v oblasti využití volného času na úrovni školy a na úrovni lokální komunity*) je zkoumán otázkami 5-9:

- 5) Nabízí vaše škola dostatek příležitostí pro využití volného času?
- 6) Využíváš těchto nabízených možností?
- 7) Je v místě, kde bydlíš, dostatek příležitostí k využívání volného času?
- 8) Jakým způsobem získáváš informace o možnostech využití volného času?

Otázka č. 5 je zaměřena na zjištění, zda si žáci myslí, že škola nabízí dostatek příležitostí k využívání volného času. Otázka č. 6 má zjistit, zda žáci mají o akce pořádané školou zájem a zda nabízené možnosti využívají. Otázka č. 7 je otázka rozšířená na oblast lokální komunity - má zjistit, jaké příležitosti na úrovni lokální komunity respondenti registrují a zda je vnímají jako dostatečné. Otázka č. 8 zjišťuje, jakým způsobem se respondenti o těchto možnostech dozvídají - tedy jaké možnosti rozšiřování informací o možnostech využití volného času mládeží lokální komunita využívá.

Z této části dotazníku vyplývá hypotéza č. 2:

H2: Žáci si myslí, že škola a lokální komunita nabízí dostatek příležitostí k využívání volného času.

Třetí dílčí cíl (*jaký vliv mají volnočasové aktivity na vznik patologického chování žáků*) je zjišťován otázkami č. 9-12:

- 9) Je správné tvrzení, že když se někdo věnuje koníčkům a zálibám, má méně času na negativní činnosti, jako je alkohol, kouření cigaret, vandalství apod.?
- 10) Myslíš si, že parta má vliv na jednání a chování lidí?
- 11) Nejvíce volného času trávím (výčet možností).
- 12) Udělal jsi někdy něco jen proto, že to udělali ostatní?

Otázka č. 9 má zjistit, zda respondenti souhlasí s předloženým pohledem na problematiku. Tento pohled je zastáván odborníky z různých oborů a je současně základem pro preventivní strategii. Otázka č. 10 zjišťuje názor respondentů na ovlivnitelnost chování lidí ve skupině. Lze předpokládat, že respondenti odpovědí z pohledu sebehodnocení. Správnost jejich odpovědi ověří otázka č. 12. Otázka č. 11 je zaměřena na způsob trávení volného času. Má zjistit priority respondentů v otázce volby způsobu trávení volného času.

Z této části vyplývá hypotéza č. 3:

H3: Respondenti souhlasí s názorem, že nadbytek volného času má vliv na vznik rizikového chování.

Čtvrtý dílčí cíl (*zjištění názorů a postojů vrstevníků k otázkám z oblasti prevence*) je zjišťován otázkami 13-16.

- 13) Největší vliv na správné chování lidí má(rodina, škola, vrstevníci).
- 14) Nejvíce souhlasím s tvrzením:
 - ✓ O štěstí a úspěch v životě se musím hodně snažit.
 - ✓ V životě je nejdůležitější zábava.
 - ✓ V životě mi vždycky někdo musí pomoci.
- 15) Na preventivních akcích se vždycky dozvím něco nového a zajímavého.
- 16) Ve společnosti se cítím stále méně bezpečně.

Otázka č. 13 zjišťuje názor respondentů na to, kdo má největší vliv na chování žádané ve společnosti. Otázka č. 14 mapuje životní hodnotu respondentů. Jejich výběr má ukázat, co je z jejich hlediska v životě důležité. Otázka č. 15 zjišťuje celkový dojem respondentů z akcí, které jsou preventivně zaměřené. Otázka č. 16 zjišťuje názor respondentů na celkovou bezpečnost ve společnosti.

Tento cíl má doplnit soustavu hypotéz o názory a postoje, které se vztahují ke společnosti a budoucímu životu respondentů a vyplývají z ní poslední hypotézy č. 4 a č. 5:

H4: Respondenti mají za to, že největší vliv na chování lidí ve společnosti má rodina.

H5: Nejdůležitější v životě je pro tuto skupinu respondentů zábava.

Přehled hypotéz

Cíl: Zjistit, jaký je názor respondentů na oblast prevence na úrovni školy a místní lokality.

H1: Žáci jsou toho názoru, že úspěšnost preventivních akcí je závislá na působení různých faktorů.

H2: Žáci si myslí, že škola a lokální komunita nabízí dostatek příležitostí k využívání volného času.

H3: Respondenti souhlasí s názorem, že nadbytek volného času má vliv na vznik rizikového chování.

H4: Respondenti mají za to, že největší vliv na chování lidí ve společnosti má rodina.

H5: Nejdůležitější v životě je pro tuto skupinu respondentů zábava.

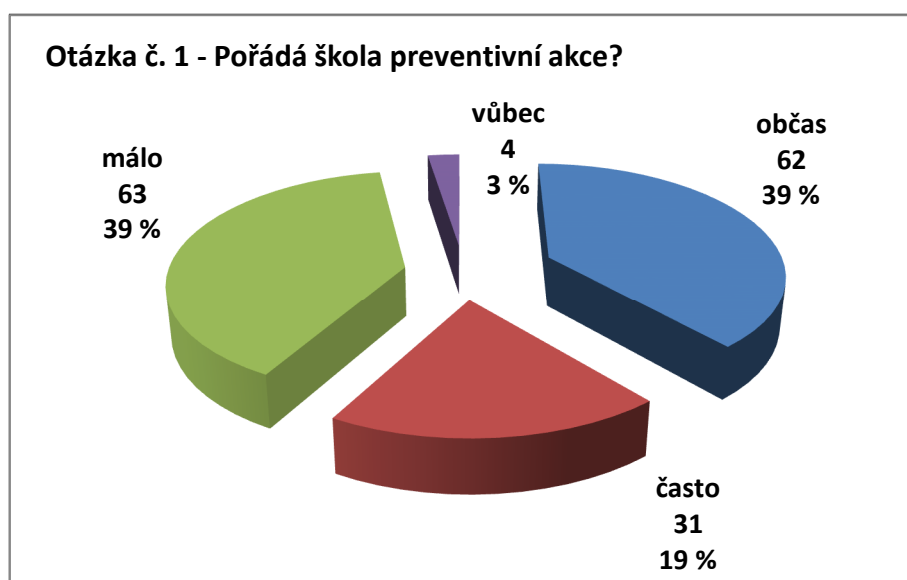
Vzorový, nevyplněný dotazník tvoří přílohu č. 4.

5.3.2.2 Zpracování dotazníkového šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 160 respondentů, z toho 96 dívek a 64 chlapců.

Otázka č. 1

Pořádá vaše škola akce, které se týkají prevence? (*drogové závislosti, poruchy příjmu potravy, záškoláctví, šikana, alkoholismus apod.*)

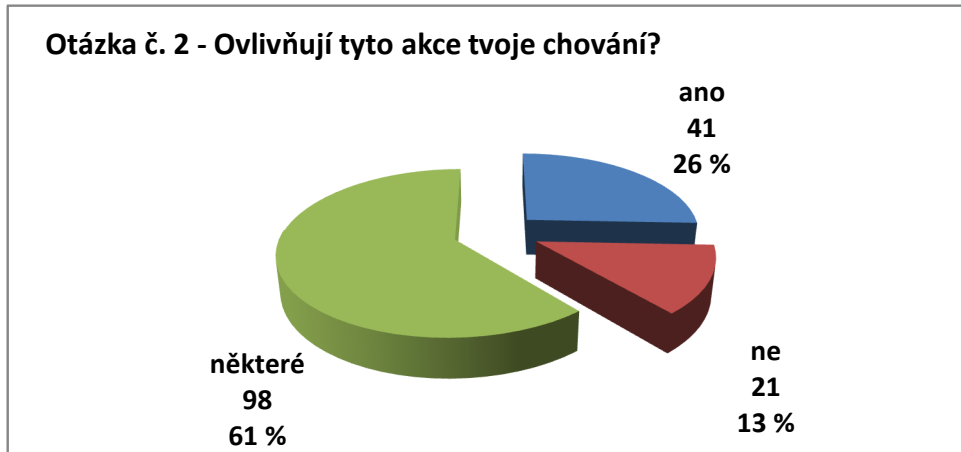

Komentář:

Největší procento (39 %) respondentů odpovědělo na tuto otázku *málo* a *občas*. 31 % respondentů odpovědělo *často*. Z tohoto faktu vyplývá, že žáci vnímají četnost pořádaných preventivních akcí spíše jako nedostatečnou, ale i poměrně vysoké procento respondentů hodnotí četnost akcí jako dostatečnou. Lze tedy usoudit, že je velmi individuální, jak je četnost těchto akcí vnímána, a záleží na konkrétním jedinci.

Otázka č. 2

Ovlivňují tyto akce tvoje chování?

Komentář

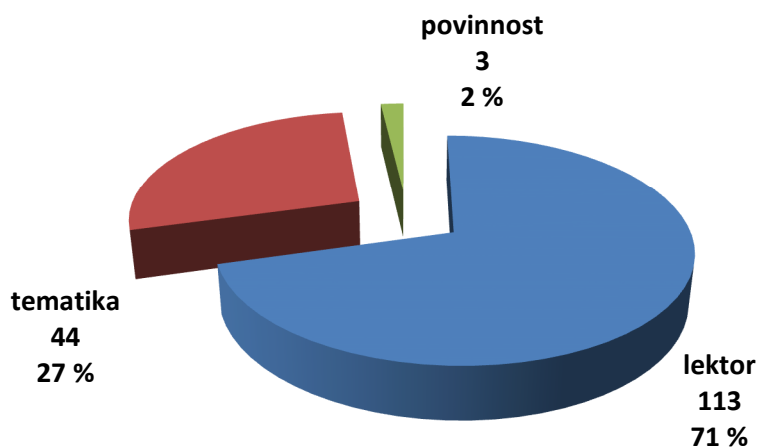
Největší procento respondentů (61 %) na tuto otázku odpovědělo, že některé preventivní akce ovlivňují jejich chování. 26 % respondentů odpovědělo, že preventivní akce jejich chování ovlivňují. Nezanedbatelné je ale procento respondentů, které dle jejich odpovědi preventivní akce neovlivňují. Na tomto základě lze stanovit závěr, že ne všechny preventivní akce jsou účinné a jsou respondenty jako účinné vnímány. Účinnost preventivních akcí by měla být průběžně monitorována a měla by jim být věnována lepší péče z pohledu výběru témat, způsobu prezentace atd., to vše s cílem jejich účinnost zvýšit.

Otázka č. 3

Tyto akce jsou úspěšné:

- protože se mi líbí lektor (má charisma, je zábavný, milý),
- protože mě zajímá daná tematika,
- protože se nemusíme učit.

Otázka č. 3 - Důvod úspěšnosti preventivních akcí

Komentář

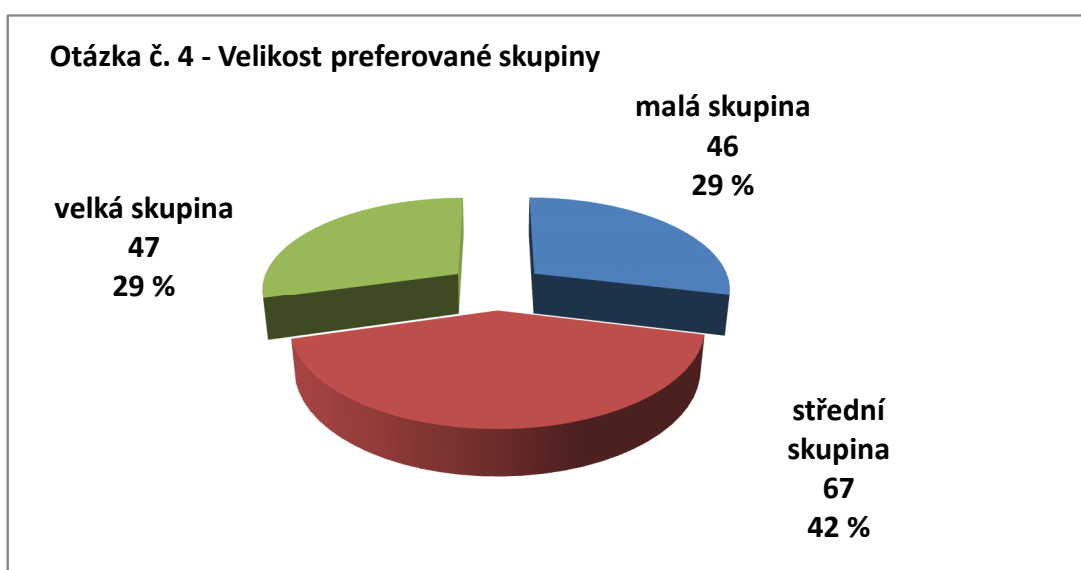
Odpovědi na tuto otázku jasně ukazují na skutečnost, že u respondentů jsou nejvíce úspěšné akce, které realizuje lektor, který je pro ně charismatický, milý, zábavný. Lze tedy usuzovat na skutečnost, že je osobnost lektora velmi důležitá. V této souvislosti je ještě nutné konstatovat, že k osobě lektora se kromě osobnostních kvalit ještě váže volba metody a formy, jakou je dané téma žákům předkládáno. A to je úkol pro lektora, který zmíněné osobnostní kvality má.

Jen 27 % respondentů uvádí jako rozhodující zajímavou tematiku. Z toho lze usuzovat na nutnost podávat žákům častější a možná i kvalitnější informace o závažných tématech a jejich důležitost neustále zdůrazňovat. Realizace by mohla probíhat prostřednictvím školních vzdělávacích programů a zapracování do jednotlivých předmětů formou např. mezipředmětových vztahů.

Otázka č. 4

Výchovně vzdělávací akce jsou nejzajímavější:

- v malé skupině (skupina dívek/chlapců z jedné třídy),
- ve středně velké skupině (celá třída),
- ve velké skupině (celá škola).

Komentář

Otázka č. 4 ukazuje na skutečnost, že podle názoru respondentů jsou preventivní akce nejzajímavější ve střední skupině. Střední skupinou je myšlena skupina žáků v rámci jedné třídy. Vzdělávací akce ve středních skupinách jsou výhodné a dle názoru žáků i zajímavé. Tento fakt lze přisoudit skutečnosti, že ve středních skupinách lze použít zajímavější metody a formy výuky, každý jedinec může být na akci sám osobně účasten. Pokud tyto skutečnosti korespondují se zajímavým tématem, jejich účinnost může být cíleně zvyšována.

Ověření hypotézy H1

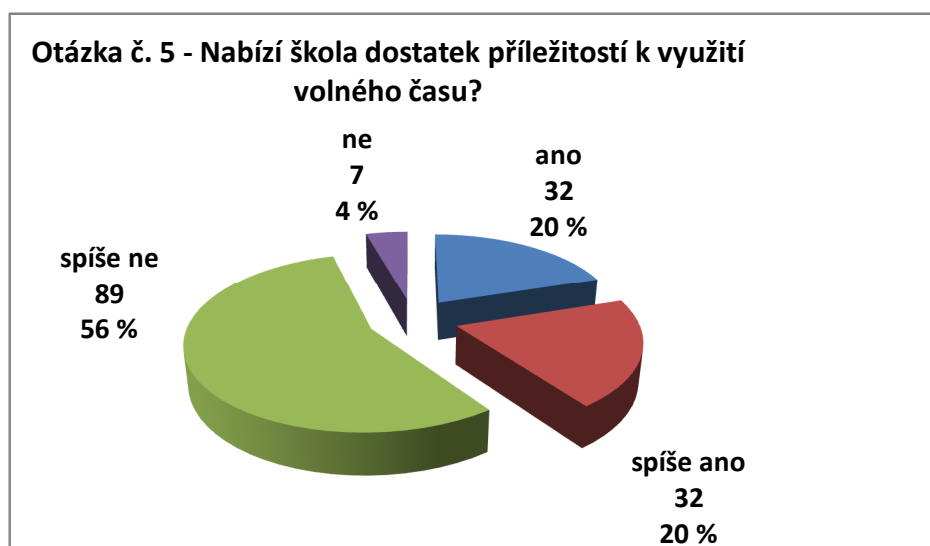
H1: Žáci jsou toho názoru, že úspěšnost preventivních akcí je závislá na působení různých faktorů.

Hypotéza se potvrdila.

Z výsledků části dotazníku, který byl zaměřen na faktory, které mohou ovlivňovat úspěšnost preventivních akcí, vyplývá, že preventivní působení je z pohledu žáků nejzajímavější ve střední skupině (v rámci vyučovací třídy) a že může ovlivnit jejich chování. Žáci si myslí, že preventivní akce jsou velkou měrou závislé na osobnosti lektora. Negativním doprovodným jevem je ale skutečnost, že podle názoru respondentů četnost pořádaných akcí není velká. Závěrem lze doporučit škole, aby své působení v oblasti prevence zaměřila na pořádání častějších preventivních akcí, které by byly organizovány v menších skupinách a realizovány lektorem, který je v očích žáků tím pravým. Zde je vhodné uskutečnit se žáky např. sociometrické zjišťování na téma, *jaký lektor je žáky nejlépe přijímán*, a tento úkol mu svěřit.

Otázka č. 5

Nabízí vaše škola dostatek příležitostí pro využití volného času?

Komentář

Největší procento (56 %) respondentů udává, že škola možnosti spíše nenabízí. Jen 20 % udává, že škola využití volného času spíše nabízí. Lze tedy odvodit skutečnost, že žáci využití volného času v souvislosti se školou vnímají velmi málo. Příčinou může být skutečnost, že škola toto využití skutečně nenabízí, nebo žáci raději volný čas tráví mimo školu a nabízené možnosti nevnímají.

Otázka č. 6

Využíváš těchto možností?

Komentář

Otázka č. 6 byla zaměřena na využití akcí, které pořádá škola v rámci volného času. Velké procento respondentů (63 %) uvádí, že se pořádaných akcí neúčastní. Lze tedy konstatovat, že pokud škola pořádá volnočasové aktivity, žáci většinou nemají zájem se akcí účastnit. V této věkové kategorii lze usuzovat na jiné představy některých jedinců o trávení volného času, které škola realizovat nemůže.

Otázka č. 7

Je v místě, kde bydlíš, dostatek příležitostí k využívání volného času? (hřiště, cyklostezky, zábavní parky apod.)

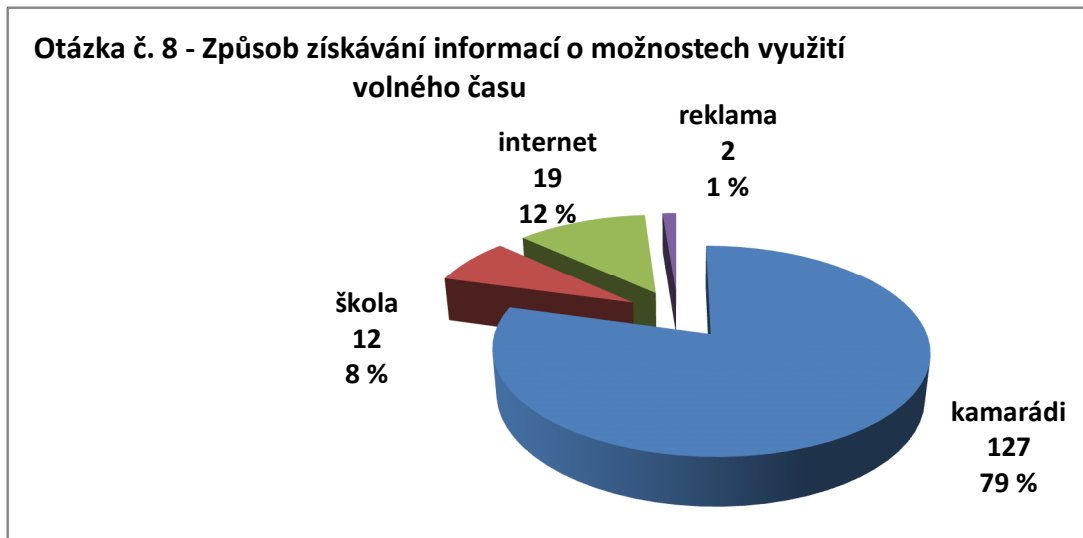

Komentář

Tato otázka je směřována na možnost trávení volného času v místě bydliště. 58 % respondentů vnímá nabídku možností jako dostatečnou - odpověděli *ano*, 27 % respondentů odpovědělo *spíše ano*. Z výsledků lze odvodit, že na lokální úrovni jsou možnosti pro využívání volného času z hlediska respondentů dostačující.

Otázka č. 8

Jakým způsobem získáváš informace o možnostech využití volného času?

Komentář

Otázka č. 8 zjišťuje, jakým způsobem se respondenti dozvídají o možnostech trávení volného času. Naprostá většina uvádí jako zásadní komunikační kanál kamarády. Informace se tedy mezi respondenty šíří od jednoho k druhému, bez zásadní systematiky. Tento způsob je ale problematický z pohledu množství i kvality informací, které respondenti získávají. Informace mohou být neúplné, zkreslené, nebo se k cílovému jedinci vůbec nedostanou.

Určité procento informovanosti dle respondentů zajišťuje škola, i když se zde nejedná o informace cílené, jsou jen nahodilé a předávané většinou třídními učiteli jednotlivých tříd. Mohlo by být účinné podobný systém ve spolupráci s místní komunitou vypracovat a cíleně žáky informovat o jednotlivých možnostech a akcích a také o jejich smyslu a přínosu pro jednotlivce.

Ověření hypotézy H2

H2: Žáci si myslí, že škola a lokální komunita nabízí dostatek příležitostí k využívání volného času.

Hypotéza se nepotvrdila.

Část dotazníkového šetření, která je zaměřena na dostatek možností, které nabízí škola a lokální komunita, se potvrdila jen zčásti. Respondenti jsou toho názoru, že škola spíše nenabízí dostatek možností k využití volného času. Naproti tomu ale zastávají názor, že lokální komunita dostatek příležitostí nabízí. Informace se mezi respondenty přenášejí nesystematicky a lze konstatovat, že škola a lokální komunita v oblasti informovanosti žáků o možnostech trávení volného času nespolupracují. Spolupráci v této oblasti by bylo žádoucí zlepšit, zefektivnit.

Otázka č. 9

Je správné tvrzení, že když se někdo věnuje koníčkům a zálibám, má méně času na negativní činnosti, jako je alkohol, kouření cigaret, vandalství apod.?

Komentář

Tato část dotazníkového šetření má zjistit, jaké jsou názory respondentů na oblast prevence. S tvrzením, že existuje vztah mezi trávením volného času a nebezpečím negativního chování u jedinců, souhlasí naprostá většina respondentů - celých 91 %. Lze tedy usuzovat, že

znalosti o škodlivosti těchto druhů chování žáci mají. Lze také usuzovat na to, že osvěta a prevence je účinná alespoň v rovině povědomí. Respondenti vědí.

Otázka č. 10

Myslíš si, že parta má vliv na chování a jednání lidí?

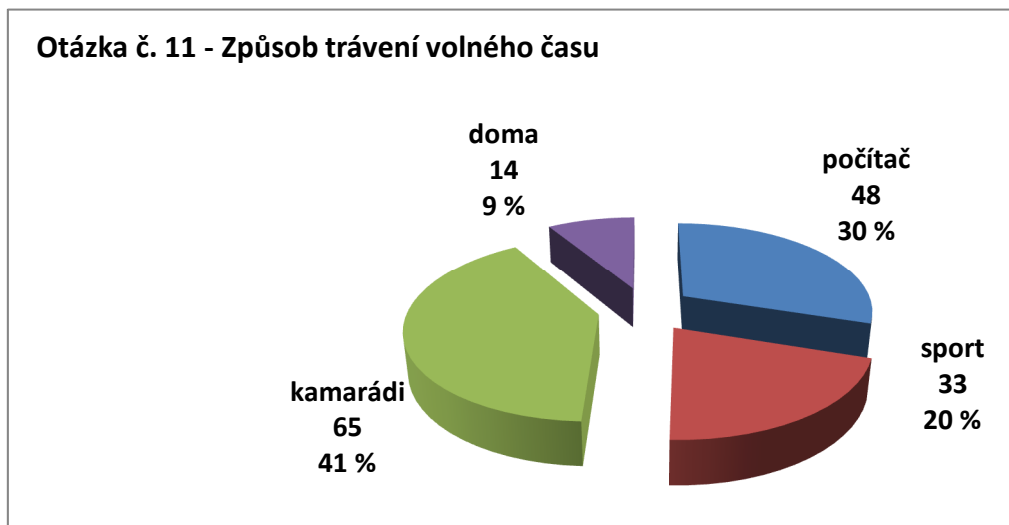
Komentář

Otázka č. 10 má zjistit, zda dle názoru respondentů má parta vliv na chování a jednání lidí. Plně přesvědčených respondentů je 19 %, 55 % uvádí *spíše ano*. Lze tedy odvodit, že respondenti si jsou většinou vědomi ovlivnitelnosti jedince skupinou. Je tedy velmi důležité, v jaké skupině se jedinec pohybuje. Pro školní prostředí tento názor znamená výzvu snažit se o vytvoření skupiny (školní třída, celá škola), která je z hlediska vztahů a hodnot co nejkvalitnější. I to je úkolem pedagogů.

Otázka č. 11

Nejvíce volného času trávím:

- u počítače,
- sportem,
- s partou kamarádů venku,
- doma.

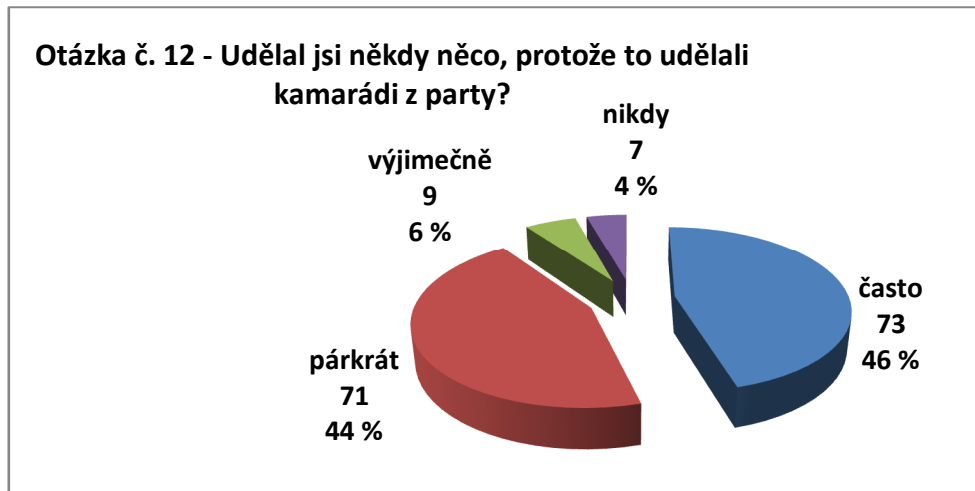

Komentář

Respondenti uvádějí, že nejvíce volného času tráví s kamarády, na druhém místě udávají počítač a teprve na třetím místě sport. Poslední místo zaujímá trávení volného času doma. Z těchto odpovědí lze odvodit, že respondenti tráví mnoho volného času s kamarády. V souvislosti s předchozí otázkou lze usuzovat, že kamarádi nebo skupina kamarádů mohou mít velký vliv na chování konkrétních jedinců. Problém je, že výběr kamarádů je přísně individuální a je záležitostí spíše rodinného prostředí než školy. Trávení volného času u počítače je také velmi problematické. Mladým lidem chybí kvůli počítačům sociální kontakt (i když se sociální sítě tváří, že ne) a z pohledu budoucího života zakládá problematický styk s ostatními lidmi, těžší orientaci v sociálním prostředí, problémy z pohledu zdravotního stavu a mnoho dalších.

Otázka č. 12

Udělal jsi někdy něco, protože to udělali kamarádi z party?

Komentář

Tato otázka má zjistit přímý vliv skupiny kamarádů na jedince. Nejvíce respondentů odpovědělo, že často dělají něco, co dělají kamarádi z party. Poměrně velké procento odpovědělo, že se párkrát nechalo ovlivnit kamarády, a jen 7 % respondentů uvedlo, že se ovlivnit nenechali nikdy. Myslím si, že v sociálním prostředí se nelze úplně vyhnout vlivu prostředí a kamarádů a že každý někdy tímto způsobem jednal. Usuzuji proto, že respondenti, kteří odmítají úplně vliv kamarádů, jsou jedinci samotářští, možná bez kamarádů. Mohou být uzavření a mohou se společnosti kamarádů vyhýbat. Mohou to být ale také jedinci, kteří jsou ve skupině odmítaní.

Z velkého procenta respondentů, kteří svou ovlivnitelnost přiznávají, lze znovu odvodit, že skupina, ve které se jedinec pohybuje, je velmi důležitá, a důležitý je tedy její výběr.

Ověření hypotézy H3

H2: Respondenti souhlasí s názorem, že nadbytek volného času má vliv na vznik rizikového chování.

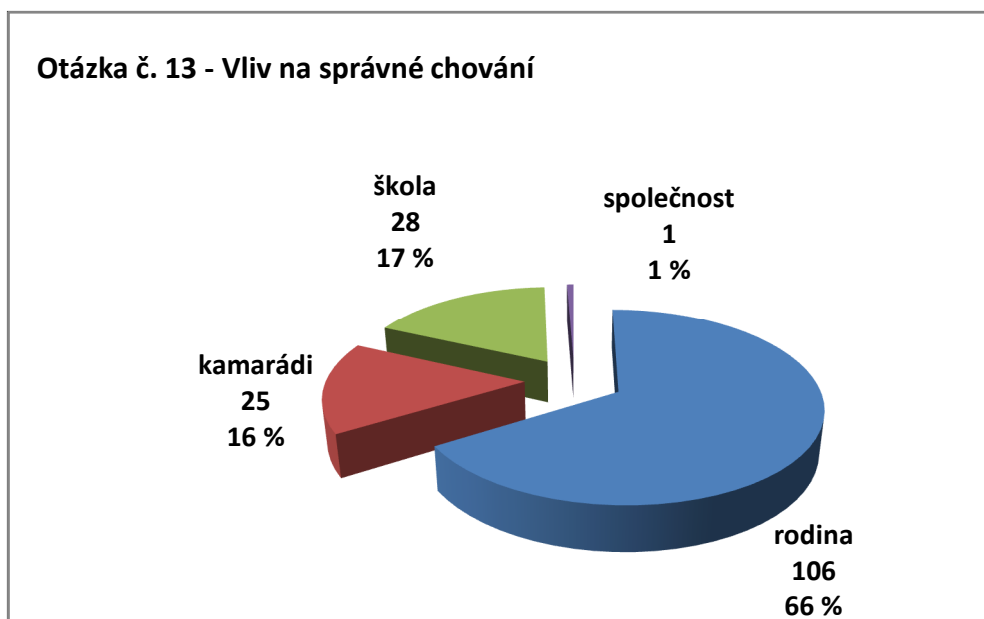
Hypotéza se potvrdila.

V této části dotazníkového šetření jsme zjistili, že respondenti jsou si vědomi spojitosti mezi trávením volného času a vznikem negativního chování. Jsou také názoru, že parta a skupina vrstevníků má nějaký (pozitivní i negativní) vliv na chování jedince. Připouštějí, že někdy své chování přizpůsobují skupině a jejímu chování, což potvrzují tím, že uvádějí spojitost mezi vlastním volným časem a kamarády. Důležitý je také fakt, že nezanedbatelné procento respondentů tráví svůj volný čas u počítače.

Otázka č. 13

Největší vliv na správné chování lidí má:

- rodina,
- kamarádi,
- škola,
- společnost.

Komentář

Tato otázka dotazníkového šetření se týká vlivu konkrétního subjektu na jedince. 66 % respondentů si myslí, že největší vliv na jedince má rodina, 17 % uvádí školu, jen 16 % uvádí kamarády a pouze 1 % je názoru, že vliv na správné chování má společnost.

Tímto zjištěním se dostáváme do zajímavé situace. Předchozí otázky zjišťovaly ovlivnitelnost jedince skupinou kamarádů. Bylo zjištěno, že velké procento je kamarády ovlivnitelné a že jedná v souladu se skupinou. Na tomto místě ale respondenti uvádějí zásadní vliv rodiny na správné chování lidí. Myslím si, že je to fakt, který je typický pro věkovou skupinu respondentů, kterou pro svůj výzkum používám. V části teoretických východisek jsme si toto období charakterizovali jako *období konfliktu*. Odpovědi na tuto a předchozí otázky jsou toho jasným důkazem. Respondenti vědí, že zásadní vliv na správné chování má rodina, ale důležitý je pro ně názor a chování vrstevníků. Jsou schopni a ochotni toto chování nejen akceptovat, ale i přebírat. V této souvislosti nerozhoduje, zda se jedná o pozitivní nebo negativní vliv.

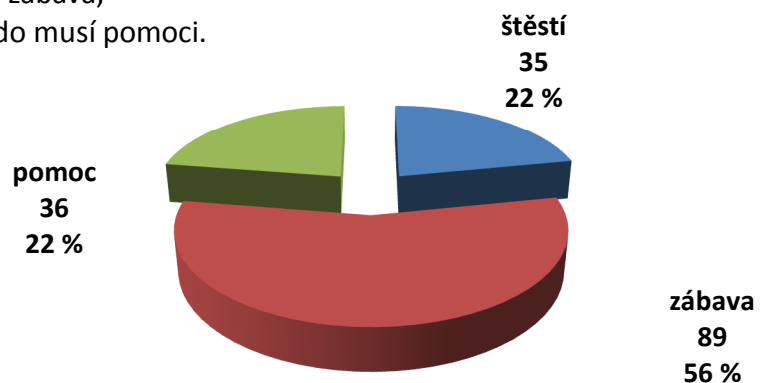
Otázka č. 14

Nejvíce souhlasím s tvrzením:

- o štěstí a úspěch v životě se musím hodně snažit,
- v životě je nejdůležitější zábava,
- v životě mi vždycky někdo musí pomoci.

Otázka č. 14 - Nejvíce souhlasím s tvrzením:

- 1) o štěstí a úspěch v životě se musím hodně snažit,
- 2) v životě je nejdůležitější zábava,
- 3) v životě mi vždycky někdo musí pomoci.

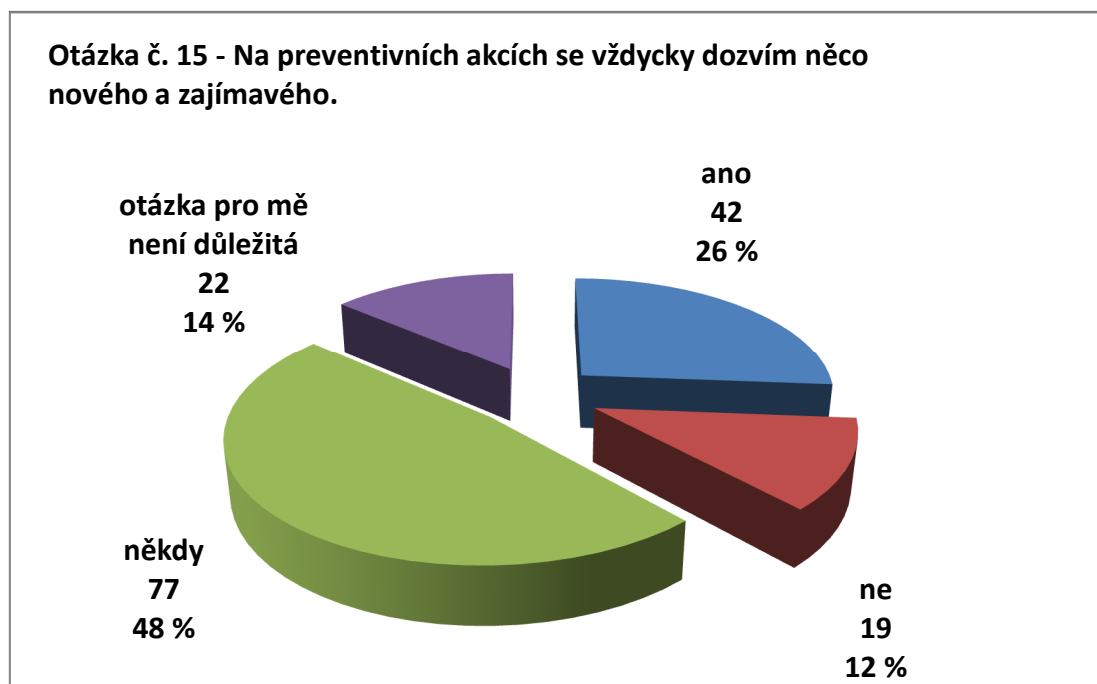

Komentář

Otázka č. 14 je zaměřena na názor respondentů, který se týká představy o jejich budoucím životě. Většina respondentů (56 %) souhlasí s tvrzením, že *v životě je nejdůležitější zábava*. 22 % pak souhlasí s tvrzením, že *o štěstí a úspěch v životě se musí hodně snažit* a stejný počet žáků se ztotožňuje s tvrzením, že *mi v životě musí vždycky někdo pomoci*. Z výsledků lze usuzovat na skutečnost, že většina respondentů žije ještě stále část života, ve které hraje zábava velmi důležitou roli. Mnoho z nich si nepřipouští snahu o úspěch a o své štěstí. Můžeme vyvodit, že hodnotový systém respondentů ještě není plně rozvinutý a nestojí na pevných základech. Tyto pevné základy jsou ale úkolem jak pro rodinu, tak pro školu.

Otázka č. 15

Na preventivních akcích se vždycky dozvím něco nového a zajímavého.

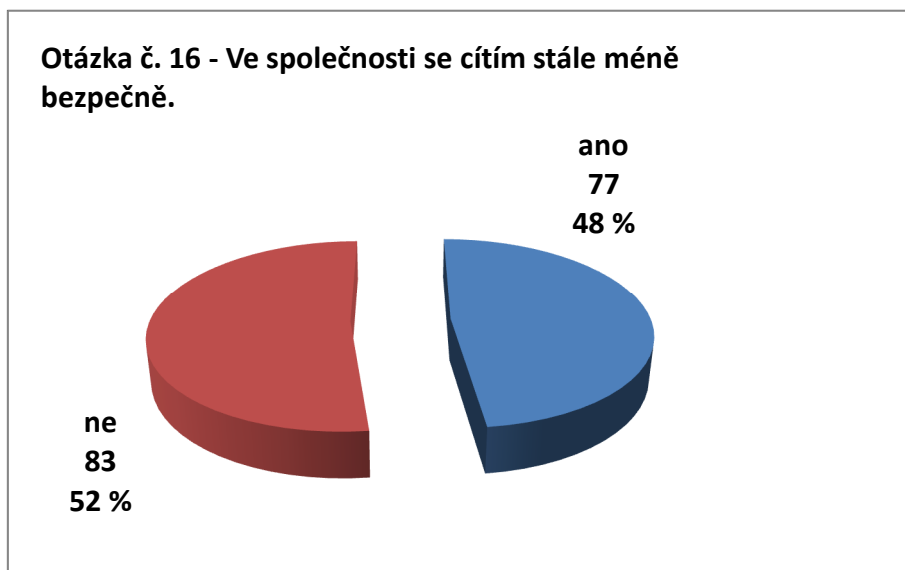
Komentář

Tato otázka má zjistit postoj respondentů k preventivním akcím. 48 % z nich uvádí, že se někdy na těchto akcích dozví něco nového a zajímavého, 26 % uvádí, že se dozví něco nového a zajímavého, a ostatní zaujmají postoj spíše negativní. Postoj k prevenci a k preventivnímu působení je v podstatě uspokojivý, ale mělo by být snahou subjektů tento postoj udržet a snížit procento postojů spíše neuspokojivých.

Otázka č. 16

Ve společnosti se cítím stále méně bezpečně.

- ano
- ne

Komentář

Na jednoduchou otázku, která se týká celkové bezpečnosti v současné společnosti, odpovědělo 52 % respondentů *ne* a 48 % respondentů *ano*. Tato otázka má na závěr dotazníkového šetření zjistit, jak se respondenti v současném společenském klimatu z hlediska bezpečnosti cítí. Pocit bezpečí je pro každého člověka velmi důležitý. Pro věkovou skupinu respondentů, kteří se dotazníkového šetření účastnili, je tento pocit tím důležitější,

čím méně je jejich postavení v sociálním prostředí stabilní. Jedná se o skupinu dospívajících lidí, kteří ještě nemají svůj biologický, psychologický ani sociální vývoj ukončený a je pro ně velmi důležité cítit se bezpečně. Odpovědi na tuto otázku ukazují, že někteří se bezpečně cítí. Lze usoudit, že jejich pocit bezpečí plyne z kvalitního rodinného zázemí, postavení ve škole, kvalitní skupiny vrstevníků, ve které se pohybují. Pocit bezpečí ale také může plynout z neznalosti a neschopnosti reálně vnímat míru nebezpečí. U jedinců, kteří se bezpečně necítí, můžeme usuzovat na přítomnost nějakého problému, který v nich budí pocit nebezpečí.

Ověření hypotézy H4

H4: Respondenti mají za to, že největší vliv na správné chování lidí ve společnosti má rodina.

Hypotéza se potvrdila.

Z uvedených výsledků vyplývá, že skupina respondentů akceptuje názor, že největší vliv na správné chování jedince má rodina. To je velmi důležité zjištění, protože ukazuje na hodnotu rodiny a na její spojitost se slušným chováním. Respondenti mají vžitý názor, že rodina je zárukou správného vývoje jedince. Ukazuje na to, že mladí lidé jsou si stále vědomi důležitosti rodinné pospolitosti.

Ověření hypotézy H5

H5: Nejdůležitější v životě je pro tuto skupinu respondentů zábava.

Hypotéza se potvrdila.

Zábava jako životní hodnota mladých lidí je problematika, kterou se zabývá řada rodičů, pedagogů, psychologů a dalších odborníků, kteří se věnují životu mladých lidí v současném sociálním prostředí. Od mládí se rodiče snaží dětem zajistit dostatek zábavy, dostatek možností, aby se v životě nenudily a měly vše, co oni v jejich letech postrádali. Pedagogové se snaží učinit výuku zábavnou, aby žáci co nejméně pocítili tlak skutečnosti, že se naučit musí, i když je to nebaví.

Naučili jsme naše děti to, že život je jen zábava, a úzkostlivě je střežíme před povinnostmi, které nebaví. Můžeme se potom divit, že respondenti uvádějí jako nejdůležitější životní hodnotu právě zábavu? A nebude je to bolet, až přijdou do kontaktu s realitou?

Výsledné hypotézy

Cíl: Zjistit, jaký je názor respondentů na oblast prevence na úrovni školy a místní lokality.

H1: Žáci jsou toho názoru, že úspěšnost preventivních akcí je závislá na působení různých faktorů.

H2: Žáci si nemyslí, že škola a lokální komunita nabízí dostatek příležitostí k využívání volného času.

H3: Respondenti souhlasí s názorem, že nadbytek volného času má vliv na vznik rizikového chování.

H4: Respondenti mají za to, že největší vliv na chování lidí ve společnosti má rodina.

H5: Nejdůležitější pro tuto skupinu respondentů je v životě zábava.

5.3.2.3 Závěr dotazníkového šetření

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že respondenti oblast prevence vnímají a jsou s ní seznámeni. Preventivní akce ve škole jsou pro některé z nich zdrojem nových informací, ale i zdrojem zábavy. Úspěch preventivních akcí ve škole je dle jejich názoru závislý na osobnosti lektora. Respondenti jsou si vědomi vztahu mezi trávením volného času a vznikem negativního chování u některých jedinců. Nemyslí si ale, že škola a místní lokalita nabízejí dostatek příležitostí pro trávení volného času. V oblasti trávení volného času ve škole a mimo školu nehledají souvislost, svůj volný čas od školního oddělují. Pozitivním výsledkem je názor, že největší vliv na chování lidí ve společnosti má rodina. Pro tuto skupinu respondentů je v životě nejdůležitější zábava.

Cíl dotazníkového šetření byl splněn - známe názor respondentů na oblast prevence a preventivního působení na úrovni školy a místní lokality.

Výsledky tohoto šetření jsou použitelné pro tvorbu preventivní politiky v místní lokalitě i ve škole.

5.3.3 Brainstorming

Jako doplňkovou metodu empirického výzkumu jsem zvolila metodu brainstormingu. Má ověřit, zda výsledky dotazníkového šetření jsou využitelné a aplikovatelné.

Termín brainstorming je přeložitelný jako „*bouření mozků*“ nebo „*burza nápadů*“. Jde o postup využitelný v oblastech lidských činností, které jsou spojeny s kreativitou a tvořivostí, s řešením náročnějších problémů.

Brainstorming je využitelný i ve školním prostředí - hodí se pro skupinovou výuku i individuální organizační formu výuky (Lokšová, 2003).

Je postaven na myšlence, že je třeba oddělit vymýšlení nápadů od jejich kritického posuzování. Proto se dělí na dvě fáze:

- 1) **kreativní a spontánní fáze** (cílem je vyprodukovat co největší množství nápadů na dané téma),
- 2) **fáze racionální a logická** (cílem je vybrat reálný nápad).

První část brainstormingu se musí řídit několika pravidly:

- účastníci mohou říci cokoliv, co je napadne,
- nápady se nehodnotí, nekritizují,
- okamžitě je každý nápad zaznamenán,
- čím více nápadů, tím lépe,
- účast na brainstormingu je dobrovolná (každý má nápad),
- brainstorming pokračuje, dokud se objevují nové nápady.

5.3.3.1 Cíl brainstormingu

Cílem brainstormingu jako doplňkové metody empirického výzkumu je další práce s výsledky dotazníkového šetření. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že *žáci si nemyslí, že škola a lokální komunita nabízí dostatek příležitostí k využívání volného času*. Tento fakt jsem použila pro další šetření a hledání možnosti řešení.

Původní hypotéza se vztahovala na školu i místní lokalitu. To je oblast velmi široká, proto jsem oblast tematicky zúžila jen na oblast školy.

Téma brainstormingu:

Jakým způsobem by bylo možné zlepšit nabídku využívání volného času ve škole?

Výsledek by mohl nabídnout možnosti, které si sami žáci představují v oblasti volnočasových aktivit v rámci školy. Škola by je následně mohla využít nejen z hlediska primární prevence, ale mohla by se zvýšit i atraktivita školy a posílit její dobré jméno. A to je v současném politickém prostředí více než žádoucí.

5.3.3.2 Výběr skupiny

Skupina, kterou jsem použila pro realizaci doplňkové metody empirického výzkumu, se liší od skupiny původní, určené pro dotazníkové šetření. Liší se z toho důvodu, že dotazníkové šetření bylo určeno pro celou školu, která se skládá ze čtyř samostatných středisek, a rozhodující bylo i místo bydliště - Jirkov.

Brainstorming jsem situovala pouze do střediska Jirkov. Toho by se také měly týkat výsledky brainstormingu.

Při výběru skupiny tedy nerozhoduje pohlaví ani bydliště, jediným kritériem je skutečnost, že členové skupiny jsou žáky školy. Věkové rozmezí účastníků brainstormingu se stejně jako u dotazníkového šetření pohybuje mezi 16 a 18 let.

Skupinu tvořilo 23 žáků Střední školy technické, gastronomické a automobilní - střediska Jirkov. Tito žáci studují učební a studijní obory *veřejnoprávní činnost, kuchařské práce, opravářské práce, šití oděvů a praktickou školu dvouletou*.

5.3.3.3 Realizace brainstormingu

1 krok - seznámení s pravidly a nebezpečími brainstormingu

Skupina žáků se soustředila v jedné z učeben, poté byla skupině vysvětlena metoda brainstormingu a žáci byli seznámeni s jejími pravidly.

2 krok - definice problému

Žákům byla vysvětlena daná problematika a bylo zadáno téma brainstormingu - *Jakým způsobem by bylo možné zlepšit nabídku využívání volného času ve škole?*

3 krok - rozcvička

Rozcvička je doporučována jako prostředek k uvolnění kreativního potenciálu zúčastněných.

4 krok - vlastní brainstorming

5.3.3.4 Závěr brainstormingu

Brainstorming probíhal v přátelské atmosféře, žáky tato metoda bavila i přes počáteční nedůvěru a ostýchavost některých jedinců. Brainstorming samotný probíhal celkem 90 minut.

Řešení z pohledu žáků:

Zlepšení nabídky využívání volného času ve škole:

- nabídka nových aktivit (taneční, rukodělné a jiné kroužky),
- výlety a exkurze,
- pořádání sportovních akcí,
- pořádání večírků (podmínkou je alkohol a cigarety),
- možnost kdykoliv využívat počítačovou učebnu,
- letní společné tábory (bez konkrétní tematiky),
- možnost stanovat v areálu školy,
- chytání ryb ve školním rybníce,
- karnevaly,
- táboráky,
- turnaje v silových sportech,
- soutěže krásy,
- možnost využívat areál školy bez dozoru,
- návštěvy celebrit,
- malování v přírodě,
- atrakce v areálu školy (skákací hrad).

Druhá fáze - racionalizace a logické zdůvodnění návrhů - samozřejmě vyloučila nápady, které se neslučují s představou společnosti o slušném chování a samotnou podstatou školy. U některých jedinců to ovšem vyvolalo zklamání.

Návrhy, které vzešly metodou brainstormingu od samotných žáků střediska školy v Jirkově, by mohly být využitelné pro optimalizaci nabídky volnočasových aktivit školy. Při pohledu na jednotlivé návrhy lze ještě dokázat další skutečnost, která byla zjištěna v dotazníkovém šetření. Z toho vyplynulo, že představy respondentů o životě se zatím omezují na oblast zábavy - všechna témata zábavě odpovídají. Návrhy využití volného času z oblasti například ochrany přírody nebo dobrovolnictví a charitativních činností u této skupiny zcela chybí.

Závěr

Diplomová práce na téma **Možnosti školy a lokální komunity v systému prevence delikventního chování mládeže** se zabývá problematikou delikvence mládeže a systému prevence, který je v České republice vytvořen.

První část práce je věnována vymezení cílové skupiny - mládeže z hlediska psychologického. Osvětluje, kdo je mládež a jaká jsou její specifika v období dospívání. Charakterizuje faktory *identifikace jedince a krize identity*, které mohou být v období dospívání velmi významné pro vznik delikventního chování mládeže. V této části práce je popisován rozdíl mezi zdravým a rizikovým chováním mládeže z různých hledisek - z hlediska rizikivosti pro jedince samotného a z hlediska rizika pro společnost. Rizikové chování se v posledních desetiletích vyskytuje velmi často v ekonomicky vyspělých zemích a hovoří se o něm jako o nové morbiditě mládeže. Práce v této souvislosti popisuje oblasti rizikového chování mládeže. Věnuje se také faktorům, které mohou vznik syndromu rizikového chování dospívajících nějakým způsobem ovlivnit. Tím stanovuje základnu pro prevenci rizikového chování mládeže.

Prevenci se věnuje druhá část diplomové práce. Stanovuje rozdíl mezi kriminalitou a delikvencí a popisuje faktory, které vznik delikventního chování mládeže podporují. Protože WHO definuje zdraví jako stav bio-psycho-sociální rovnováhy jedince, jsou zde faktory popisovány v rovině biologické, psychologické a sociální. Práce uvádí teoretická východiska pro prevenci kriminality a delikvence a rozděluje ji na tři základní části - prevenci primární, sekundární a terciární. Zmiňuje rovněž nedílnou součást systému prevence - prevenci sociální. Z hlediska územního je systém prevence České republiky rozčleněn na úroveň vládní, úroveň ministerskou a úroveň místní. Práce popisuje jednotlivé úrovně a jejich provázanost.

Empirický výzkum mé práce se věnuje konkrétní místní lokalitě - městu Jirkov. Pro přiblížení a zdůvodnění výběru lokality je Jirkov charakterizován z hlediska geografického, demografického a dalších. Systém primární prevence města Jirkov je zásadní pro dotazníkové šetření, které je základem empirického výzkumu.

Zvláštní pozornost je věnována prevenci na úrovni škol a školských zařízení. Koncepce prevence na této úrovni vychází ze státní politiky pro oblast dětí a mládeže a tvoří základ pro

primární prevenci. Ta je realizována přímo na konkrétních školách na základě Minimálního preventivního programu.

Pro empirický výzkum je nutné stanovit konkrétní školu. Touto školou je Střední škola technická, gastronomická a automobilní Chomutov. Práce obsahuje charakteristiku této školy a seznamuje s konkrétními aktivitami školy v oblasti primární prevence.

V souvislosti s teoretickými východisky pro prevenci kriminality a delikvence mládeže práce je nutné zmínit státní a nestátní organizace, které realizují jednotlivé preventivní programy a mají v prevenci zásadní význam. Pozornost je věnována také nové metodě sociální práce - streetworku. Cílovou skupinou pro streetwork jsou mladí lidé - jedinci, kteří jsou nějakým druhem sociálně patologického jevu zasaženi. Náplní práce streetworkerů je v neposlední řadě prevence a nespornou výhodou je jeho blízkost cílové skupině.

Poslední částí diplomové práce je empirický výzkum. Česká republika se oblastmi prevence kriminality a delikvence mládeže zabývá. Má vytvořený systém, který je funkční na všech úrovních řízení státu, je podložen legislativou. Kriminální a delikventní chování je společností definováno a kontrolováno, existuje i snaha o preventivní působení. Jaký je ale názor cílové skupiny, tedy těch, pro které je tento systém tvořen? To je cíl empirické části diplomové práce - zjistit názor skupiny respondentů na to, jak vnímají preventivní programy na úrovni školy a místní lokality, jaké faktory tyto akce mohou ovlivnit a zda tyto preventivně motivované akce z hlediska respondentů alespoň zčásti splňují svůj cíl.

Formou dotazníkového šetření byl u respondentů zjišťován názor na preventivní problematiku. Názory respondentů ukázaly, že většinou preventivní akce vnímají, ale ne vždy jako přínosné. Pro některé z respondentů (2 %) jsou preventivní akce jen způsobem, jak bez problémů přežít čas ve škole.

Četnost těchto akcí respondenti považují spíše za nedostatečnou, ale nějakým způsobem jejich chování ovlivňují. Ne všechny preventivní akce jsou účinné a jsou respondenty jako účinné vnímány. Účinnost preventivních akcí by měla být průběžně monitorována a měla by jim být věnována lepší péče z pohledu výběru témat, způsobu prezentace atd., to vše s cílem jejich účinnost zvýšit.

Nízké procento respondentů shledává tematiku preventivních akcí zajímavou. Bylo by proto žádoucí podávat žákům častější a možná i kvalitnější informace o závažných tématech a jejich důležitost neustále zdůrazňovat. Realizace by mohla probíhat prostřednictvím školních vzdělávacích programů a zapracování do jednotlivých předmětů formou např. mezipředmětových vztahů.

Dle názoru respondentů jsou preventivní akce zajímavější ve středních skupinách. Tento fakt lze přisoudit skutečnosti, že ve středních skupinách lze použít zajímavější metody a formy výuky, každý jedinec může být na akci sám osobně účasten. Pokud tyto skutečnosti korespondují se zajímavým tématem, jejich účinnost může být cíleně zvyšována.

Využití volného času v souvislosti se školou vnímají žáci velmi málo. Příčinou může být skutečnost, že škola využití volného času skutečně nenabízí, nebo žáci raději volný čas tráví mimo školu a nabízené možnosti nevnímají. Bylo by otázkou, proč škola nenabízí akce, o které by žáci měli zájem. Jednou z příčin může být například nedostatečná motivace pedagogů ke konání těchto akcí. Pedagogové někdy práci nad rámec stanovených povinností vykonávat nechtějí z důvodů časových, finančních a mnohých dalších. Bylo by účinné, aby škola motivovala své zaměstnance k organizování preventivních a volnočasových aktivit a k účasti na nich.

Z názorů respondentů také vyplynulo, že pokud škola pořádá volnočasové aktivity, žáci většinou nemají zájem se akcí účastnit. U věkové kategorie respondentů (15-18 let) lze usuzovat na jiné představy některých jedinců o trávení volného času, které škola realizovat nemůže.

Na lokální úrovni jsou možnosti pro využívání volného času z hlediska respondentů dostačující. V současné době je na tuto oblast zaměřena pozornost lokálního plánování - obce se snaží nabídnout mnoho nových možností pro trávení volného času. To se netýká pouze věkové kategorie respondentů, ale všech věkových kategorií. Problémem v této oblasti ale zůstává skutečnost, že většina možností je z finančního hlediska pro určité skupiny obyvatel nedostupná, protože se jedná z větší části o možnosti hrazené.

Respondenti jsou si vědomi vztahu mezi trávením volného času a nebezpečím negativního chování. Respondenti tráví mnoho volného času s kamarády. Kamarádi nebo skupina

kamarádů může mít velký vliv na chování konkrétních jedinců. Problém je, že výběr kamarádů je přísně individuální a je záležitostí spíše rodinného prostředí než školy. Trávení volného času u počítače je také velmi problematické. Mladým lidem chybí kvůli počítačům sociální kontakt (i když se sociální sítě tváří, že ne) a z pohledu budoucího života zakládá problematický styk s ostatními lidmi, těžší orientaci v sociálním prostředí, problémy z pohledu zdravotního stavu a mnoho dalších.

Respondenti také vědí, že zásadní vliv na správné chování má rodina, ale důležitý je pro ně názor a chování vrstevníků. Jsou schopni a ochotni toto chování nejen akceptovat, ale i přebírat. V této souvislosti nerozhoduje, zda se jedná o pozitivní nebo negativní vliv. Většina respondentů žije ještě stále část života, ve které hraje zábava velmi důležitou roli. Mnoho z nich si nepřipouští snahu o úspěch a o své štěstí. Můžeme vyvodit, že hodnotový systém respondentů ještě není plně rozvinutý a nestojí na pevných základech. Tyto pevné základy jsou ale úkolem jak pro rodinu, tak pro školu.

Z uvedených výsledků vyplývá, že skupina respondentů akceptuje názor, že největší vliv na správné chování jedince má rodina. To je velmi důležité zjištění, protože ukazuje na hodnotu rodiny a její spojitost se slušným chováním. Respondenti mají vžitý názor, že rodina je zárukou správného vývoje jedince. Ukazuje na to, že mladí lidé jsou si stále vědomi důležitosti rodinné pospolitosti.

Dotazníkové šetření bylo doplněno o metodu brainstormingu. Cílem bylo hledání možnosti řešení v oblasti, která z dotazníkového šetření vyplynula jako negativní. Respondenti jsou toho názoru, že škola i lokální komunita by mohla přiležitosti k využívání volného času výrazně zlepšit. Úkolem proto bylo zjistit, jakým způsobem by bylo možné nabídku využívání volného času ve škole zvýšit. Důležité je, že ze závěrů vyplynul názor cílové skupiny. Žáci sami vymysleli způsoby trávení volného času ve škole, které by byli ochotni akceptovat. Možnosti, které ze závěru brainstormingu vyplynuly, mohou být motivací pro každou školu.

Závěrem lze konstatovat, že možnosti školy a lokální komunity v systému prevence delikventního chování mládeže představují oblast, která má mnoho rezerv. Lokální komunity a školy by se měly více věnovat názoru cílových skupin. Prostá systematizace daného tématu ztrácí na účinnosti a z preventivních programů se stávají programy, které jsou nezajímavé a kterých se cílové skupiny účastní jen z povinnosti. Tvoříme něco, co je v souladu se zákony,

s plány a koncepcemi, ale neznáme názory druhé strany - cílových skupin. Myslím si, že tento názor je velmi důležitý. Při tvorbě preventivních programů by se k názoru těch, komu jsou určeny, mělo nejen přihlížet, ale měly by se stát jejich základem.

Použité zdroje

1. BONINO, S., E. CATTELINO a S. CIAIRANO. *Adolescents and risk. Behavior, functions and protective factors*. Milano: Springer, 2005. ISBN 9788847002906.
2. HAVRDOVÁ, E. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality*. Praha: Centrum pro veřejnou politiku, 2007.
3. HELLUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5.
4. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
5. KROFTOVÁ, A., MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-771-X.
6. LABÁTH, V. a kol. *Riziková mládež*. Praha: Slon, 2001. ISBN 80-85850-66-4.
7. LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J.: *Tvořivé vyučování*. Praha: Grada 2003. ISBN 80-247-0374-2.
8. MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
9. MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
10. MACEK, P. Psychologický výzkum identity: vyčerpané nebo nevyčerpatelné téma? In: BLATNÝ, M. (ed.) *Metodologie psychologického výzkumu: konsilience v rozmanitosti*. Praha: Academia 2006. ISBN 80-200-1450-0.
11. MARTÍNEK, Z. *Agresivita školní mládeže*. Praha: Grada 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.
12. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál 2005. ISBN 978-80-7367-818-0.
13. MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
14. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
15. MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ČABLOVÁ, L., VESELÁ, M., ZAPLETALOVÁ, J. *Doporučená struktura a rozsah Minimálního preventivního programu školské prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga, 2012.
16. MUSIL, L. „Ráda bych vám pomohla, ale...“. *Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.
17. PAŽOUTOVÁ, J. *Postavení mládeže v trestní justici*. Sociální práce č. 4: 2005. ISSN 1213-6204.
18. SMÉKAL, V. a P. MACEK. *Utváření a vývoj osobnosti. Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister and Principal, 2002. ISBN 80-85947-83-8.
19. SUCHÝ, A. *Mediální zlo*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-926-9.

20. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
21. VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.
22. *Velký sociologický slovník. I. svazek A-O*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-11.
23. ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

Jiné zdroje

24. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2011 - mezinárodní zpráva* [online]. [cit. 7.2.2014]. Dostupný na WWW: <http://www.drogy-info.cz/>
25. *Gabalova analýza* [online]. [cit. 7.2.2014]. Dostupný na WWW: vlada.cz
26. KABÍČEK, P. *Nová morbidita mládeže* [online]. [cit. 7. 2. 2014]. Dostupný na WWW: <http://www.sanquis.cz/>

Internetové zdroje

- 1) www.czso.cz
- 2) www.jirkov.cz
- 3) www.MPSV.cz
- 4) www.msmt.cz
- 5) www.pmscr.cz
- 6) www.Prevence-info.cz
- 7) www.tgacv.cz

Přílohy

Příloha č. 1 – SWOT analýza města Jirkov

Příloha č. 2 - nabízené obory vzdělání *Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov*

Příloha č. 3 – fotodokumentace **Koutku prevence** ve *Střední škole technické, gastronomické a automobilní Chomutov (středisko Jirkov)*

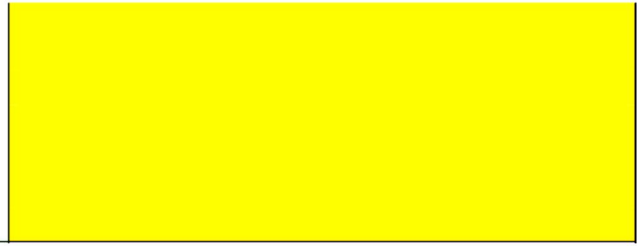
Příloha č. 4 – nevyplněný dotazník

Příloha č. 1 – SWOT analýza města Jirkov

KLAD	ZÁPOR
SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<p>prointegrační charakter školství - <i>(obecné)</i> otevřenost, pružnost radnice ve spolupráci s ostatními subjekty, přístupnost novým věcem komunikace a spolupráce mezi subjekty ochota spolupracovat zájem veřejnosti na řešení problémů město vlastní bytový fond existence všech stupňů vzdělávání (mimo VŠ) individuální přístup dostatečná nabídka volnočasových aktivit (placených) fungující veřejná služba (dostačující nabídka) neexistence ghett - rozptýlenost lokalit přípravná třída - ZŠ Budovatelů zkušenosti poskytovatelů</p> <p>dva pokoje Azylového domu pro matky s dětmi - <i>(bydlení)</i> je provozována ubytovna (v současné době obsazena) nízká míra prostorové segregace funguje základní poradenství jsou poskytovány aktivizační služby</p> <p>funguje mateřské centrum a klub předškolního vzdělávání město si ponechá ve vlastnictví minimálně 800 bytů integrace speciálních tříd na 4.ZŠ jako příklad "budoucí" dobré praxe - <i>(vzdělávání)</i> čtyři asistenti pedagoga na SOŠ</p> <p>pracovní síla - (zaměstnání) kariérní poradenství na částečný úvazek SOŠ 3 lidé zaměstnání díky praxi z VS národní projekty ÚP podpora radnice - <i>(soc pat jevy)</i> setkání se strážníky MP policie dělá co může</p> <p>žádná prostituce</p>	<p>nezaměstnanost - vysoká míra - <i>(obecné)</i> malá motivovanost ke vzdělání a práci (nedostatek pozitivních vzorů) vysoká zadluženost obyvatel nedostatek odborných psychosociálních služeb anonymita sídlišť - lhostejnost zneužívání návykových látek (pervitin, alkohol atd.) nedostatek pracovních příležitostí nezájem o předškolní vzdělávání odliv mozků chybí záchytná stanice v celém kraji nedostatek mimoškolních aktivit (zejména + 15 let) skrytá diskriminace vysoký počet heren a patologické hráčství</p> <p>vysoké procento osob ohrožených sociálním vyloučením nedostatek financí přetíženost poradenských pracovišť (např. PPP) velká míra migrace sociálně vyloučených nefunkčnost komunitní práce nedostatečná kapacita azylového bydlení (azylový dům, noclehárna) přestupková činnost práce načerno, zneužívání sociálně slabých ze strany zaměstnavatelů a pronajímatelů bytů chybí sociální asistent - terénní pracovník nedostatek míst veřejné služby pro zdravotně znevýhodněné (nemyšleno pro osoby invalidní) zacyklení obyvatel v SVL a klientů na ubytovně - <i>(bydlení)</i> bydlení na "dobré" slovo bez nájemní smlouvy nevýhodné nájemní smlouvy pozdě zachycené výpadky z plateb - dluhy desítky výpovědí z bytů chybí jesle - <i>(vzdělávání)</i> malá kapacita vybraných MŠ (rodiče upřednostňují určité školky) nízká vzdělanost obyvatel SVL nezaměstnatelnost (nízká nebo žádná kvalifikace) špatná perspektiva osob ze SVL</p> <p>dlouhodobé setrvávání na sociálních dávkách (od konce ZŠ) nízká nebo žádná kvalifikace - <i>(zaměstnání)</i> zneužívání lidí zaměstnavateli nedostatečná informovanost zaměstnanců nedostatek spolehlivých-ochotných zaměstnavatelů 90% žáků nepokračuje po ukončení ZŠ 30% úpadek v první roce (razítka-evidence) kapacita NNO nedostatečné systematičnost Oksystému</p>

	<p>selhávání na SŠ po opuštění ZŠ - (<i>soc pat jevy</i>) vaření pervitinu a informovanost mladých o varnách vandalismus mladých šikana důvěryhodnost policie "tolueňáci" ve městě bezdomovci v parku diskrimace v zaměstnání</p>
PŘÍLEŽITOSTI	RIZIKA
<p>evropské dotace - (<i>obecné</i>) rozšíření terénní sociální práce spolupráce v rámci lokálního partnerství změna legislativy vytváření společensky účelných a absolventských míst - APZ cílená (smysluplná) rekvalifikace komunitní práce sociální podnikání kontrola práce načerno maturitní studium a návaznost na základní školství komunitní plánování</p> <p>navýšení kapacity azylového bydlení - (<i>bydlení</i>) IPRM spolupráce se soukromých exekutorem TSP poradenství protidluhové a "bytové" domovnictví (navýšení stávajícího počtu 35) spolupráce s dluhovou poradnou CV zapojení občanů do rekonstrukce domů a revitalizace veř.prostranstvích</p> <p>více psychologů pro potřeby základních škol - (<i>vzdělávání</i>) tzv. šablony zřízení PPP v Jirkově poradenské centrum?! více přípravných tříd příprava dětí na ZŠ pracovní poradenství na ZŠ A SŠ sezónní práce v lese - (<i>zaměstnání</i>) Městské lesy 2000ha (VPP) nevíme kam opouštějí VPP (350)</p> <p>SÚPM i na 12měsíců pro kohokoli i koordinace SŠ (200) spolupráce zaměstnavatel+vzdělavatel+ÚP návazné zaměstnání Agentura podporovaného zaměstnávání 10% dlouhodobě nezaměstnaných ve VZ města legalizace práce - kontroly (pumpy) regionální projekty ÚP OPLZZ ESF informace o zahájení řízení o vyřazení z evidence ÚP, PŘEPLATEK NA osv A DLUH NA UBYTOVNĚ 3 mateřská centra - klub matek - (<i>soc pat jevy</i>)</p>	<p>snížení životní úrovně - (<i>obecné</i>) volby, ekonomická krize zvýšení nezaměstnanosti, rostoucí kriminalita radikalizace veřejnosti</p> <p>nedostatek financí změna zákonů spekulace s byty, řízená migrace senioři bez nároku na důchod nedobře připravené projekty řízené sestěhovávání v jirkovské ulici - (<i>bydlení</i>) nárůst dluhů a předlužení osob časté výkupy bytů z důvodů dluhů (10případů za měsíc, polovině vyhoveno) nižší rozpočty (nebude na učebnice) - (<i>vzdělávání</i>) migrace, resp. návraty z ciziny kraj nemusí povolit přípravnou třídu? méně volnočasových aktivit omezení MHD do školy nezájem rodičů a dětí o nabízené služby</p> <p>nestálý zdroj peněz - (<i>zaměstnání</i>)</p> <p>vyřazení z evidence (265) nedostavení se na ÚP na sjednanou schůzku 99%vyřazení nárůst extremismu - (<i>soc pat jevy</i>)</p>

vyšší motivace ke vzdělávání rodičů
semináře a poradenství o finanční gramotnosti (Měúss)
civilní pracovníci MP
zajištění anonymity svědků
posílení hlídek, policista by neměl být sám
intervenční centrum
posílení TSP

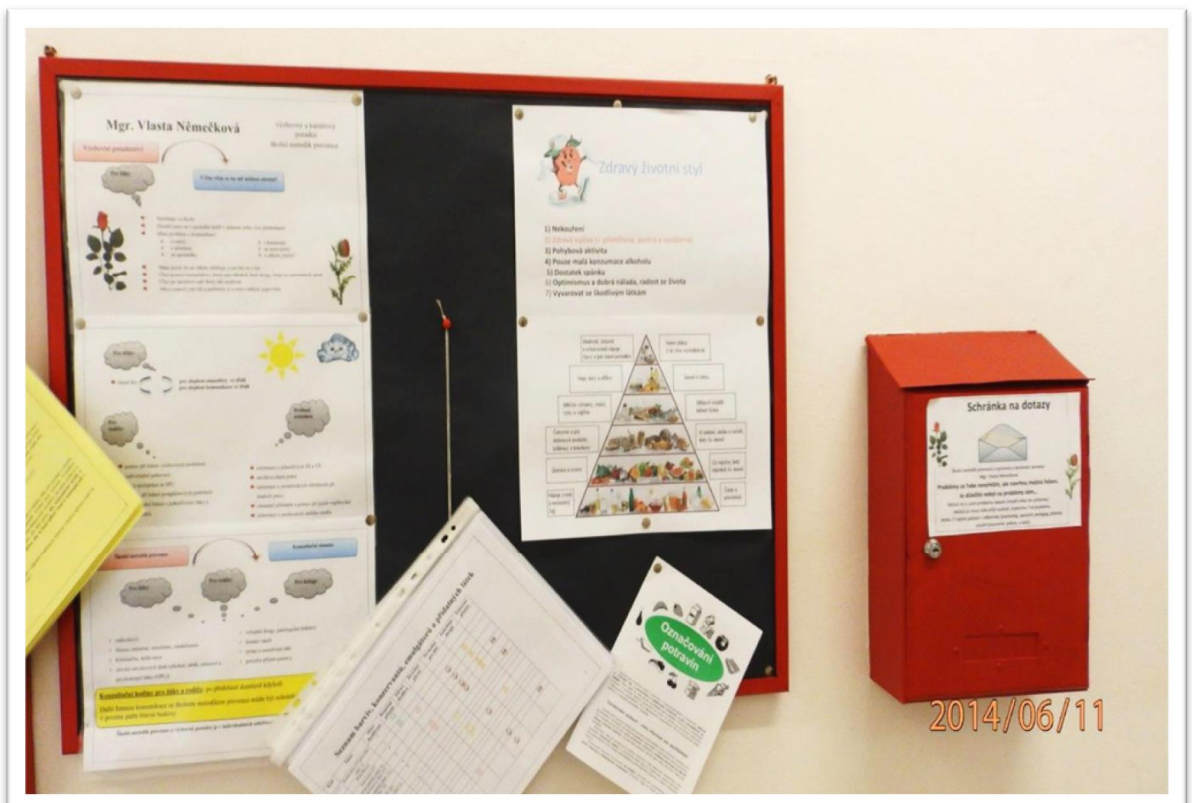
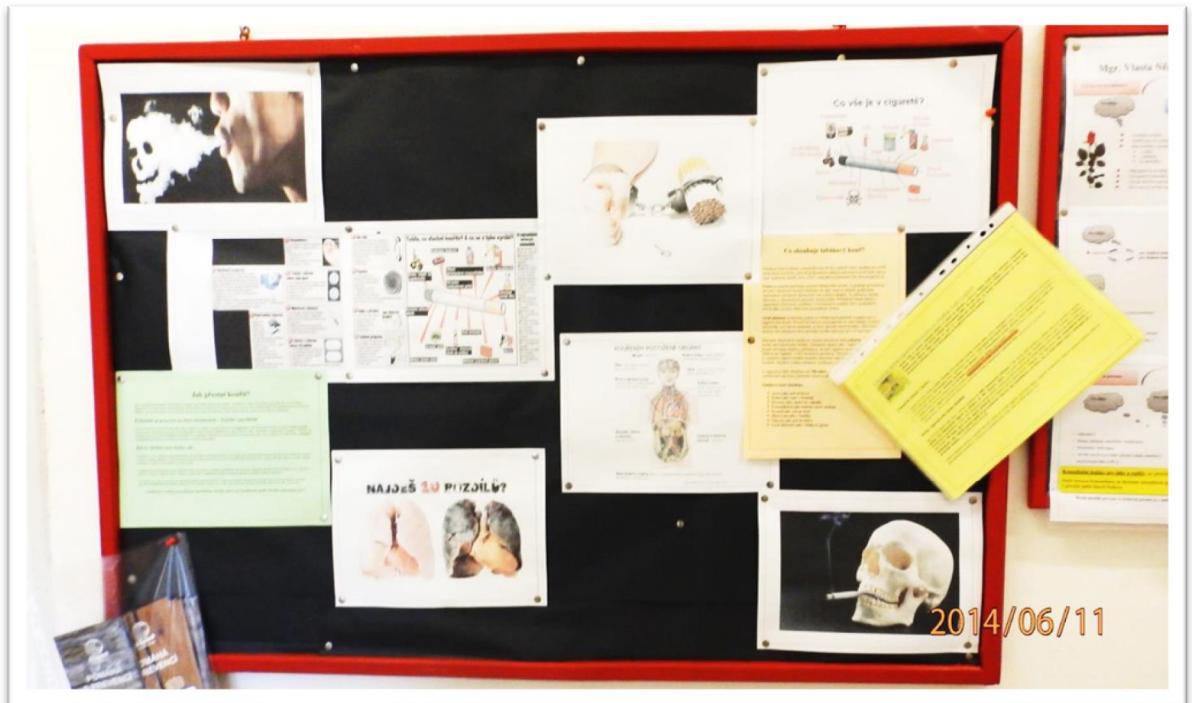

Příloha č. 2 - nabízené obory vzdělání *Střední školy technické, gastronomické a automobilní Chomutov*

Kód oboru	Obor vzdělání, pro který byl vydán rámcový vzdělávací program	Název školního vzdělávacího programu	Délka vzdělávání	Forma vzdělávání
	Čtyřleté obory zakončené maturitní zkouškou - L			
23-44-L/01	Mechanik strojů a zařízení	Mechanik strojů a zařízení	4	denní
23-45-L/01	Mechanik seřizovač	Programátor CNC obráběcích strojů	4	denní
39-41-L/01	Autotronik	Autotronik	4	denní
66-41-L/01	Obchodník	Obchodník	4	denní
	Čtyřleté obory zakončené maturitní zkouškou - M			
37-42-M/01	Logistické a finanční služby	Logistické a finanční služby	4	denní
37-41-M/01	Provoz a ekonomika dopravy	Provoz a ekonomika dopravy	4	denní
41-41-M/01	Agropodnikání	Agropodnikání se zaměřením na ochranu a tvorbu životního prostředí	4	denní
41-41-M/01	Agropodnikání	Agropodnikání	4	denní
65-42-M/01	Hotelnictví	Hotelnictví a turismus	4	denní
68-43-M/01	Veřejnosprávní činnost	Veřejnosprávní akademie	4	denní
	Tříleté obory zakončené výučním listem - H			
23-68-H/01	Mechanik opravář motorových vozidel	Automechanik	3	denní
23-55-H/02	Karosář	Autoklempíř	3	denní
23-56-H/01	Obráběč kovů	Obráběč kovů	3	denní
23-51-H/01	Strojní mechanik	Zámečnick	3	denní
23-51-H/01	Strojní mechanik	Strojírenská výroba	3	denní
26-57-H/01	Autoelektrikář	Autoelektrikář	3	denní
66-53-H/01	Operátor skladování	Operátor - logistik	3	denní
29-53-H/01	Pekař	Pekař	3	denní
29-54-H/01	Cukrář	Cukrář pro výrobu a prodej	3	denní
29-56-H/01	Řezník - uzenář	Řezník - uzenář	3	denní
41-51-H/01	Zemědělec - farmář	Zemědělec - farmář	3	denní
41-52-H/01	Zahradník	Zahradník	3	denní
41-55-H/01	Opravář zemědělských strojů	Opravář vozidel, strojů a zařízení	3	denní
65-51-H/01	Kuchař - číšník	Kuchař - číšník	3	denní
66-51-H/01	Prodavač	Prodavač	3	denní

69-51-H/01	Kadeřník	Kadeřník	3	denní
Tříleté obory zakončené výučním listem - E				
23-51-E/01	Strojírenské práce	Strojírenské práce	3	denní
31-59-E/01	Šití oděvů	Oděvní a bytový design	3	denní
36-57-E/01	Maličké a natěračské práce	Maličké a natěračské práce	3	denní
36-64-E/01	Tesařské práce	Tesařské práce	3	denní
36-67-E/01	Zednické práce	Zednické práce	3	denní
41-51-E/01	Zemědělské práce	Zemědělské práce	3	denní
41-52-E/01	Zahradnické práce	Zahradnické práce	3	denní
41-55-E/01	Opravné práce	Opravné práce na vozidlech, strojích a zařízeních	3	denní
65-51-E/01	Stravovací a ubytovací služby	Kuchařské práce	3	denní
66-51-E/01	Prodávácké práce	Prodávácké práce	3	denní
75-41-E/01	Pečovatelské služby	Pečovatelské služby	3	denní
Dvouléte obory zakončené výučním listem - E				
29-51-E/02	Potravinářské práce	Potravinářské práce	2	denní
31-59-E/02	Šití prádla	Šití prádla	2	denní
41-52-E/02	Zahradnická výroba	Zahradnická výroba	2	denní
65-51-E/02	Práce ve stravování	Práce ve stravování	2	denní
Dvouléte obory zakončené závěrečnou zkouškou bez výučního listu - C				
78-62-C/02	Praktická škola dvouléte	Praktická škola dvouléte	2	denní
Nástavbové studium zakončené maturitní zkouškou - L				
64-41-L/51	Podnikání	Podnikání	2	denní
64-41-L/51	Podnikání	Podnikání	3	dálková
23-43-L/51	Provozní technika	Provozní technika	3	dálková

Příloha č. 3 - fotodokumentace Koutku prevence ve Střední škole technické, gastronomické a automobilní Chomutov (středisko Jirkov)

Příloha č. 4 – nevyplněný dotazník

Dotazník

Tento dotazník, který se Ti dostal do ruky, je anonymní. Tvé odpovědi budou sloužit k dokončení diplomové práce. Prosím pomoz mi práci dokončit svými pravdivými odpověďmi.

Prosím zvolenou možnost zakroužkuj.

Jsem:

- chlapec
- dívka

Je mi let.

Chodím dotřídy.

1) Pořádá vaše škola akce, které se týkají prevence (drogové závislosti, poruchy příjmu potravy, záškoláctví, šikana, alkoholismus apod.).

- často
- občas
- málo
- vůbec

2) Ovlivňují tyto akce tvoje chování?

- ano
- ne
- některé

3) Tyto akce jsou úspěšné:

- protože se mi líbí lektor (má charisma, je zábavný, milý),
- protože mě zajímá daná tematika,
- protože se nemusíme učit.

4) Výchovně vzdělávací akce jsou nejzajímavější:

- v malé skupině (skupina dívek/chlapců z jedné třídy),
- ve středně velké skupině (celá třída),
- ve velké skupině (celá škola).

5) Nabízí vaše škola dostatek příležitostí pro využití volného času?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

6) Využíváš těchto možností?

- ano
- ne

7) Je v místě, kde bydlíš, dostatek příležitostí k využívání volného času? (hřiště, cyklostezky, zábavní parky apod.).

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

8) Jakým způsobem získáváš informace o možnostech využití volného času?

- od kamarádů, spolužáků
- ve škole
- z internetových stránek
- lokální reklamy

9) Je správné tvrzení, že když se někdo věnuje koníčkům a zálibám, má méně času na negativní činnosti jako je alkohol, kouření cigaret, vandalství apod.?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

10) Myslíš si, že parta má vliv na chování a jednání lidí?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

11) Nejvíce volného času trávím:

- u počítače
- sportem
- s partou kamarádů venku
- doma

12) Udělal jsi někdy něco, protože to udělali kamarádi z party?

- často
- párkrát
- výjimečně
- nikdy

13) Největší vliv na správné chování lidí má:

- rodina
- kamarádi
- škola
- společnost

14) Nejvíce souhlasím s tvrzením:

- o štěstí a úspěch v životě se musím hodně snažit.
- v životě je nejdůležitější zábava.
- v životě mi vždycky někdo musí pomoci.

15) Na preventivních akcích se vždycky dozvím něco nového a zajímavého.

- ano
- ne
- někdy
- otázka pro mě není důležitá

16) Ve společnosti se cítím stále méně bezpečně.

- ano
- ne